

**Reise-Erindringer og Livsbilleder af Chr. Hansteen
Christiania : Chr. Tønsbergs Forlag, 1859**

Indhold

XVII. Beliggenhed af Irkutzk, det østlige Sibiriens Hovedstad. - Byfogden Oberst Muravieff. - Middag hos den Baikalske Admiral. - Reise over Baikal til Troitzko-Savsk. - Den Chinesiske Grændseby Maimatschin. - Festlig Middag hos den Chinesiske Sargutschei (Gouverneur.) - Lamaisk Gudstjeneste, foranstaltet af Chamba Lama, nær Selenginsk.

XVIII. Generalgouverneur Lavinsky. - Den blinde Reisebeskriver Hollman. - Oberst Muravieff. - Anledning til Opstanden i Petersburg i 1825. - Tre forviste Adelsmænd. - Oberstinde Børresen. - Religiøse Ceremonier ved den Russiske Paaskefest. - Carneval.

XIX. Reise til Jeniseisk paa Floderne Angara og Werchne-Tunguska paa Barken Dóbroje Namérenie. - Afsked fra Lavinsky og Muravieffs Familie. - Blinde Passagerer paa Barken. - Jøden Schmerka. - Gustavs Charakteristik. - Nedfart over Fossene Pochmelie, Pianoi, Buyk og Padun. - Assessor Komlesvsky i Keschemy. - Deputation med Foræringer fra Bønderne i Tschadobetz. - Strænge Jødiske Afholdenheds-Regler. - Gustavs Forelæsninger af Walter Scots Ivanhoe. - Ankomst i Jeniseisk.

XX. Mit Skudsmaal af Schmerka. - Den forviste Capitain Puschin. - Kosakkerne afskediges. - Besøg af tvende Nonner. - Afskedsgilde hos Byfogden. - Den 90aarige Major. - Levemaaden ombord.

Tillegg i Hjemmet og Vandringen – årbog – 1847 – s. 122-204, der deler av Sibirreisen ble publisert første gang med tittelen: ”Ophold i Irkutzk, og Reise til Jeniseisk paa Floderne Angara og Werchne-Tunguska i 1829”.

XVII.

Beliggenhed af Irkutzk, det østlige Sibiriens Hovedstad. - Byfogden Oberst Muravieff. - Middag hos den Baikalske Admiral. - Reise over Baikal til Troitzko-Savsk. - Den Chinesiske Grændseby Maimatschin. - Festlig Middag hos den Chinesiske Sargutschei (Gouverneur.) - Lamaisk Gudstjeneste, foranstaltet af Chamba Lama, nær Selenginsk.

Irkutzk, Hovedstaden i det østlige Sibirien, ligger 52° 17' nordlig Brede og 122° østlig Længde fra Ferro, og har altsaa omtrent samme Brede som Hannover, og 6 Timer tidligere Middag end Christiania. Paa den vestlige og nordlige Side omslynges den af Floden Angara, som kommer fra Baikal Søen i Syd, paa den østlige Side af Elven Uschakova. I Angara falder ved den nordlige Side af Staden den lille Flod Irkut, som kommer fra Vest og har givet den sit Navn. Den har saaledes en smuk Beliggenhed. Dens største Udstrækning fra Øst mod Vest er noget over 1500 Saschén [1] eller næsten 1/3

Norsk Miil, og fra Nord til Syd 1100 Sasché eller 1/5 N. Miil. Den har 18 Kirker, hvoriblandt en luthersk og en katholsk. De Russiske Kirker ere meget anseelige Bygninger i den Byzantiniske Stiil. De have sædvanlig 5 Kupler, i Form af en Ræddik, hvis Spidse er vendt opad, og som hviler paa en Cylinder af noget mindre Diameter. Den midterste er den største og høieste, og bærer sædvanligt et stort Jernkors af gjennembrukket Arbeide; de fire mindre omgive denne i et Qvadrat. I Petersburg og Moscwa ere paa nogle Kirker disse Kupler belagte med forgyldte Kobberplader; sædvanlig ere de malede med en lys Farve, f. Ex. lysegrønne. Det hele Norge har neppe 2 eller 3 Kirker, som i værdigt Udseende kunne sammenlignes selv med Kirkerne i de Sibiriske Landsbyer. Denne Mængde smukke Kirker i de større Russiske Stæder giver dem i nogen Afstand et imponant Udseende, naar man, især i Aftensolen, nærmer sig dem. - Staden bestaaer for det meste af Træhuse, dog ere alle offentlige Bygninger og rige Kjøbmænds Huse af Steen. Disse Huses Façade maa opføres efter en i Petersburg udgiven Bygnings-Atlas, i hvilken Bygherren kan vælge den, som falder bedst i hans Smag; den indre Indretning er ham selv overladt. Saaledes have disse Bygninger altid en smuk Udside og ere ofte prydede med Medaillions i Basrelief, eller andre Forziringer. Irkutsk er det østlige Sibiriens General-Gouverneurs og en Erkebisp (Archierei) Sæde, og har et med en smuk Instrumentsamling forsynet Gymnasium, et stort Bazar (Gostinni Dvorr), bestaaende af Boutikker for alle Slags Artikler fra de fineste til de groveste. Den ligger paa en Høislette 1000 til 1200 Fod over Havets Overflade, og saa fjernt fra Havet, at naar Angara er tilfrossen, er der ingen Kilde til Damp eller Fugtighed i dens Nærhed. Luften er derfor her saa ualmindelig tør, at Dagen efter Regn og Slud om Foraaret er der ganske tørt og støvet paa de ubrolagte Gader. Himmelen er fra Januar Maaned, da Floden belægges sig med Is, her bestandig saa klar, at der ei er den mindste Skyplet at see lige til Enden af Marts eller Begyndelsen af April, da Floden igjen gaaer op. Under 30° Kulde gaaer Solen op og ned saa klar og reen, som en blank Guldtallerken; Stjernerne tindre med et hos os ukjendt stadigt Lys.

Den 7de Februar 1829, en skøn Eftermiddag, da vi nærmede os Irkutsk, speidede vi med store Forventninger efter Stadens Taarne, og fik først Øie paa et elegant Kloster, som ligger paa den anden Siden af Angara. I de Russiske og Sibiriske Byer, hvor ingen Hoteller findes, kjører den Reisende lige til Politikammeret, hvorfra en Politibetjent medsendes, som anviser ham Qvarter efter hans Rang hos en af Byens Borgere. For Qvarteret betales intet, og er Opholdet ganske kort, erholder man undertiden et godt Middagsmaaltid, The, Kaffe, og verten staaer selv ved Døren, modtager Retterne fra Kjøkkenet og gjør Opvartning ved Bordet, og anseer det som en Ære, om den reisende vil tale et Par Ord med ham. Saasnart vi vare komne lidt i Orden i vort Logie, gjorde jeg Politimesteren Oberst Muravieff, til hvem jeg havde et Brev fra Ministeren Palmstjerna, en Visit. En høi anselig Mand paa 36 Aar i grøn Uniform, med 7 Ordener paa det brede Bryst, kom os imøde og tiltalte os til min store Fornøjelse paa Tydsk. Vi fik her at vide, at Chinesernes Marked i Grændsebyen Maimatschin, hvorved en Tuskhandel af flere Millioner Rublers Værdie imellem Chineser og Russer, bestaaende fornemmelig af Zobelskind og The, indledes ved en storartet tre Dages Fest i de første Dage af Chinesernes hvide Maaned, som begynder omtrent i Midten af vor Februar. For at see dette, efter Beskrivelsen mærkværdige, Optrin, og tillige for at udstrække Iagttagelses-Rækken paa dette Sted saa langt som muligt mod Syd, besluttede vi at reise derhen. Vi

kjørte den 12te Februar mod Syd langs Angara, derpaa over den paa Overfartsstedet 55 Verst brede tilfrosne speilblanke Baikal Sø, hvis Is i enkelte Sprækker viste sig at have en Tykkelse af 3 Fod. Isen er her saa gjennemsigtig, som det reneste Glas, saa at man paa mindre, dybe Steder kan see den mindste Gjenstand paa Bunden, og er ængsteligt for at træde paa den, da det seer ud, som om man gik umiddelbar paa en speilblank Vandflade. Baikal har en Segelform, som Maanen 3 Dage efter Nyet og en Længde imellem begge Spidserne af 550 Verst; dens største Brede er omtrent 85 Verst. Langs den nordlige Kyst løber en Bjergrad af en maadelig Høide, og en liden Flaade af keiserlige Skibe anvendes om Sommeren til Kommunikation imellem de omliggende Punkter. Chefen for denne er en Lieutenant af den Russiske Marine, som boer i Irkutzk i en stor Bygning, som derfor fører Navn af Admiralitetet (Admiraliteistvo)[2]. Himlen var azurblaa, og i det klare Solskin glimrede de med Rim besatte Naaletræer paa begge Søens Bredder, som om de vare besatte med tusinde Diamanter. Igjennem Byerne Verchne-Udinsk og Selenginsk kom vi den 15de Februar til den Russiske, forhenværende Grændsefæstning, nu By Troitzko-Savsk, som ligger 4 Verst fra Grændsebyen Kiachta, og indlogeredes hos Kosakkernes Pristav Ivan Philippov Ostrovski, en efter Omstændighederne temmelig dannet Mand, som forstod Mongolisk, og havde ledsaget den Russiske geistlige Mission, der hvert 10de Aar sendes til Peking. Han fortalte os adskilligt om sin reise til Peking, og laante os et Par Beskrivelser over Reiser i China af Jegor Timkovski i Aarene 1820 og 1821 og af Præsten Jakinth, som havde opholdt sig 10 Aar i det Russiske Kloster i Peking, udkommen i Petersburg i 1828 [3].

Dagen efter vor Ankomst gik vi om Aftenen til Kiachta, og derfra videre til Maimatschin, som blot ligger 300 Skridt fra Kiachta, for at tilfredsstille vor Nysgjerrighed efter at see en Chinesisk By. Grændselinien imellem det Russiske og Chinesiske Territorium er blot antydet ved nogle halvforraadnede Spanske Ryttere. Vel havde vi været belavede paa, at see et underligt Syn; men vi bleve dog overraskede, da vi kom til Byens Port og saae ned ad den lange smale Gade. Tversover Gaden fra Huus til Huus var der i en Høide af omtrent 6 Alen fra Jorden trukket Snore og paa disse hængt smaae Flag, af Størrelse som et lidet Lommetørklæde, og af alle Regnbuens Farver, røde, gule, blaae, grønne; og disse afvexlede med Lygter af gjennemsigtigt Papir, bemalet med de forunderligste Figurer. I Midten af Gaden, hvor den overskares af en Tvergade, og hvor der var et lidet Torv, var opreist et firkantet Taarn af Træ med to etager. Paa hver Sideflade af Taarnet var der afmalet et colossalt Gudebillede, som vel havde nogen Lighed med den menneskelige Figur, men udtrykte Vrede og raserie, kort alle de hæsligste Lidenskaber. Dr. Erman, som ledsagede os, slog Hænderne sammen og raabte: “nei dette gaaer over al Forventning! det har Udseende af en stor Dukkestue for voxne Børn”. Gaderne var ubrolagte og bestod af ujevne Leerbakker; Husene smaae, Væggene klinede af Leer og havde ingen Vinduer mod Gaden. Enkelte Chinesiske Kjøbmænd saad udenfor Husene i deres med Bomuld tykt vatterede Kofter, og varmede Hænderne ved et stort Kulbækken eller Fyrfad paa en høi Fod. For at holde Fødderne varme havde deres plumpe Sko en tommetyk Saale af mangedobbelt Papir med en Lædersaale nedenunder. En og anden Kameel kom fra Peking med store Kasser Thee i Tværsadler paa begge Sider af Ryggen, og blev ledet ind hos en Kjøbmand.

Den Russiske Tolddirecteur i Kiachta, men hvem vi havde gjort Bekjendtskab, indbød os til at ledsage ham til Maimatschin den 18de, som var den første Festdag, da Sargutschei, den øverste Chinesiske Embedsmand i Byen, altid giver en stor Middag, hvortil den Russiske Tolddirecteur indbydes, og har Tilladelse til at medbringe sine Underordnede eller andre Lysthavende. Men han bad os tillige at tage en solid Frokost hos ham, førend vi begave os til det Chinesiske Maaltid, da han tvivlede om vore Europæiske Maver vilde finde sig vel ved de Chinesiske Reter. Da vi ankom til Sargutscheis Huus, udenfor hvilket der paa hver Side af Døren stod opreist et meget høit Mastetræ, formodentlig som Tegn paa hans høie Værdighed, saae vi en høi mager Mand, med sorte Stumper af Tænder i Munden, i en vatteret Silkekofte og lange vide vatterede Buxer, en spids Hue med Zobelskinds Kant om og en guul Steen i Toppen, staae udenfor Indgangen. Det var Sargutschei. Den gule Steen betegner hans Rang, der ei skal være høiere, ene en Lieutenants efter Russisk Rangorden. Hvert tredie Aar sendes en ny Sargutschei fra Peking til Maimatschin, og han har den øverste verdslige og geistlige Myndighed i Byen. Han rakte os Haanden paa Europæisk Viis og bød os træde ind. Vi kom ind i en lang smal Stue, som havde Vinduer til Gaarden. Vinduerne havde smaae Ruder, blot een Rude i Høiden og fire i Breden, kort saae ud som vore Staldvinduer, eller som et af vore Vinduer, der var lagt horizontalt. Fra Døren mod den øverste Væg stode to lange Rader af smaae firkandede Borde, ikke større end at blot 4 Personer kunde sidde ved hvert Bord. Ved den øverste Ende af Bordrækkerne stod en stor høirygget udstoppet Lænestol. I denne satte Sargutschei sig, og Tolddirecteuren nærmest ved ham, ved det øverste lille Bord paa hans Høire Side; jeg, Due og Erman og et Par Russiske Toldbetjente, nærmest derved, og desuden en Mængde Chinesiske Kjøbmænd ved de øvrige Borde. Nu begyndte en samtale imellem Sargutschei og Tolddirecteuren, som udførtes paa følgende besværlige Maade. Chinesernes daglige Sprog er det Mongoliske, men Hoffsproget er det Mandschuriske, som alle Embedsmænd (Mandariner) maae tale. Bag Sargutscheis Stol stod en Tolk, iført en høirød Klædestrøie og med en Hjelm paa Hovedet, hvori en Hanefjeder var befæstet. Han forstod Mandschurisk og Mongolsk; bag Tolddirecteurens stod en anden Tolk, som forstod Mongolisk og Russisk. S. spurgte nu i Hofsproget: "hvoreledes befinder Deres Frue sig?" Dette Spørgsmaal blev derpaa af hans Tolk oversat fra Mandschurisk paa Mongolisk; dette atter af Directeurens Tolk fra Mongolisk paa Russisk, hvorpaa denne svarede paa Russisk: "Jeg takker, ret vel". Dette Svar gik nu igjen tilbage igjennem de to Tolke og to forskjellige Sprog til Sargutscheis Øre, hvorpaa han gav en brummende Lyd fra sig, som formodentlig betydede: "Det er mig kjært at høre". Naar en af os vilde tiltale S. maatte endnu en tredie Tolk anvendes. Vi henvendte Ordet paa Fransk til Tolddirecteuren; han oversatte det paa Russisk til sin Tolk; denne oversatte videre det Russiske paa Mongolsk til den sidste Tolk, som tilsidst omsatte det i Mandschurisk til S. Her vare altsaa 4 Sprog nødvendige, inden Tiltalen kom til Vedkommendes Øre, og Svaret maatte gaae den samme lange Omvei. Lieut. Dues Epauletter tiltrak sig Sargutschei's Opmærksomhed og han spurgte, hva det var for en Mand. Svaret lød, at det var en Søofficier fra Norge; men at gjøre S. begribeligt, hvad Norge var for et Land, var ikke at tænke paa. Guverneuren Stepanow i Krasjonarsk havde fortalt os, at da han Aaret tilforn havde besøgt Maimatschin, havde Sargutschei spurgt ham, hvor langt der var fra Maimatschin til Petersburg, og Stepanow havde, for at vise det Russiske Riges Størrelse i Sammenligning med China, svaret: "omtrent 4 Gange saa langt som fra Maimatschin til Peking". Over denne lidt ironiske Nedsættelse af det

“himmelske Riges” Størrelse, i sammenligning med det Russiskes, blev Sargutschei saa fornærmet, at der opstod en lang Pause i Samtalen.

Paa hvert Bord stod en stor firkantet lakeret Æske eller Kasse med afrundede Hjørner. Da Laaget blev aftaget, saaes i Midten en rund Afdeling, og fra denne gik Skillerum ud til Kassens Sidevægge, som Radier i en Cirkel, hvorved Kassens Indre var afdeelt i 8 eller 9 forskellige Rum, opfyldte med forskellige tørrede Frugter. Først blev der opvartet med fiin duftende Blomsterthee, uden Sukker og Fløde, og dertil med Tobak. Chinesernes Pibe bestaaer af et Messingrør, hvis nederste Ende er bøiet opad og forsynet med en liden rund Messingskaal, ikke fuldt saa stor som et halvt Valnødskal. Denne stikkes ned i Tobakspungen, og derved optages i Skaalen den chinesiske Tobak, der er lysebrun og saa fiin som Snustobak. Ovenpaa Skaalen sættes en liden Røgspids eller Røgstugle af vellugtende Materie, og denne tændes, brænder hurtigt og tænder Tobakken. Efterat Confecturcassen var borttaget, indbragtes første Ret paa 8 Porcellains Skaale, som vore Thee-Underkopper, der stilledes paa Bordet i en Rosette, en i Midten og de øvrige rundt om denne. Chineserne bruge hverken Gaffel eller Kniv; Maden er skaaret i smaae Terninger, og for at bringe disse til Munden, benytter han sig med megen Færdighed af et Par tynde Elphenbeenspine, omtrent som vore groveste Strikkepinde. Disse holder han, den ene imellem Tommelen og Pegefingeren, den anden imellem to andre Fingre og har megen Færdighed i at bruge disse som en Tang. Især var det comiskt at see Sargutschei spise kogte Risengryn med disse. Han holdt Skaalen tæt til Munden, og kastede med stor Hurtighed det ene Gryn ind i den aabne Mund efter det andet. Til hver Person blev der bragt et Par saadanne Elphenbeenspinder; men da vi ikke havde Færdighed i at bruge dem, havde Tolddirecteuren til vort Brug medbragt Gafler og Sølvskeer. Ligeledes havde han medbragt et Par Flasker Portviin, for at modvirke de chinesiske Lækkerheders Indflydelse paa vore Fordøielsesredskaber. Jeg forsøgte forskellige af de paa Skaalerne liggende Sager, der saae ud omtrent som tynde Trevler af Tørfisk, og havde omtrent lignende Smag, og svælgede især nogle Strimler af en Skaal, der forekom mig mindst modbydelig, og som jeg fik siden at høre, var af et Sødyr, som Russerne kalde Karakátzia (Sø-Edderkop). Efter denne Ret indbragtes en Mængde andre Skaaler med forskellige andre Kjødretter af Fasaner og andre Fugle, som vare skaarne i Tærninger, og tilberedede med en graaagtig Sauce af Olie, men aldeles uden Salt. Disse Skaaler bleve satte ovenpaa Kanterne af de forrige, og dannede en mindre Rosette. For hver Person blev der lagt et lidet Porcellainskar, af Form som en fladbundet Skee med et kort Skaft, i hvilket der blev gydet en sortebrun Edikke, hvori man skulde dyppe hver Kjødtærning. Dette usaltede Kjød med Oliesaucen var mig noget væmmeligt, men jeg blev tvunget til at spise noget deraf; thi de chinesiske Kjøbmænd, der sadde paa modsat Side af samme Bord, raabte idelig det Russiske Ord “kuscha! kuscha!” (spiis, spiis), og for Høfligheds Skyld maatte man adlyde. Under disse Retter indbragtes en Messingthekjedel, hvoraf skjænkedes til hver Gjæst en Skaal varmt Rissbrændeviin, som havde en temmelig stærk Fuselsmag. Tolddirecteuren ynkedes over os i denne Anledning og lod os skylle det ned med et Glas god Portviin. Endelig indbragtes nogle smaae dybe Skaale (som vore Contoirkopper uden Hank) med Kjødsupper, som var lavet alene for Europæernes Skyld, formodentlig af Tolddirecteurens Kok, og var det, der bedst passede med vor Smag. I Pauserne imellem hver Anretning bødes Tobak, og man gik til Vinduerne og saae paa nogle med Papiermasker udsmykkede unge Chinesere, der i Gaarden opførte et Slags

Dands eller Leeg, med mange Spark med Benene og Kraft, som havde en klodset Lighed med vore Bønders Hallingkast; i hver Haand havde de en rund Træstok, hvis modsatte Ender de slog mod hinanden og dermed angav Takten under Springene. Efter Maaltidet gik Sagutschei ud med os i Procession i Byen og besøgte forskellige af Kjøbmændene i deres Boder. I hver Bod stod et Fyrbækken med Gløder midt paa Gulvet; om dette satte man sig, og paa hvert Sted blev buden Thee og Tobak. Imedens vi gik paa Gaderne knaldede ved hvert Huus en Hob Sværmere, og Kanonslag af Krudt indsluttet i stærke Papfutteraler.

Et Exempel paa Sargutschei's Politimyndighed fik vi under disse Vandringer Leilighed til at see. En noget drukken Mongol kom paa Gaden til at stryge ham lidt paa Ærmet, i det han gik ham forbi. I Øieblikket blev han efter Sargutschei's Befaling bragt hen til en Huusvæg, hvor der i en Mands Høide var befæstet en tynd Jernlænke. Denne blev lagt om hans Hals og lukket, saa at han maatte staae næsten paa Tærne i rum Tid som in en Gabestok.

Vi listede os ogsaa ind i et Tempel, hvor vi saae tre colossale Gudebilleder, formodentlig af Træ, men malede med Farver, og den ene heelt over lueforyldt. De havde vel menneskelig Skikkelse, men udtrykte ved Gebærder og Stillinger Vrede og de rædsomste Lidenskaber. Den forgyldte var udstyret paa en saa usømmelig Maade, at det ikke lader sig beskrive paa Prent. Foran hver stod en Rad af store flade Papkasser paa et langt skraat Bord, fyldte med Conditori-Sager, hvoraf en af Følget tog endeel Stykker. Men dette sacrilegium (Kirkeran) maa uden tvivl være bleven bemærket af en Chineser; thi en anden Dag, da vi besøgte Maimatschin og nærmede os Templet, bleve vi bortvist.

Endelig saae vi samme dag paa vor Vandring i Byen en Slags Chinesisk Comedie, udført paa et Stillads, eller Slags Altan foran en Bygning. Da der i Maimatschin ei taales Fruentimmer, bleve Damerollerne udførte af Kjøbmandsdrøng i Qvindedragt. Alle havde de Papirmasker for Ansigtet. Vi forstod naturligviis intet deraf: men man sagde, at Farcen dreiede sig om "ihjelskudt Gaas".

Den 22de begave vi os paa Tilbagereisen, og besøgte den 23de Chamba Lama, Buræternes Ypperstepræst, som næsthøieste blandt de Lamaiske Geistlige efter Dalai Lama. Buræterne ere et Mongolisk Nomadefolk, som leve paa en stor Steppe noget vestenfor Selenginsk, hvor de have et tempel, i Nærheden af hvilket Chamba Lama boer i et Træhuus. Han var af Natschalniken i Werchne-Udinsk bleven underrettet om, at vi paa en vis Dag vilde besøge ham, og ønskede at see den Lamaiske Gudstjeneste. Vi modtoges med en stormende Musik af 300 Lamaer i deres festlige Ornat, opstillede *en haie* foran Chamba Lamas Huus, i to Rader, imellem hvilke vi marscherede, med deres mange forunderlige blæsende Instrumenter, kjæmpemæssige Gongoner og Triangler, og med lange laquerede Stænger med store runde Træskiver paa den øverste Ende, hvorpaa vare afbildede Sol, Maane og andre forunderlige forgyldte Figurer. Blandt de blæsende Instrumenter vare der to lange krumme coniske Messinrør, af samme Dannelse som de saakaldte Halvmaaner, hvormed Jægercorpset giver Signaler. Men disse vare mindst tolv Fod lange, saa at de hvilede paa Skuldrene af to Mænd, den ene under Midten, den anden nærmere Enden af Instrumentet. Det længste havde to Mundstykker, det ene i den smale

Ende, det andet i nogen Afstand derfra, og blev blæst paa een Gang af to Lamaer. En Tamburin, som havde en Diameter af 8-10 Fod, var ophængt i en Galge, og under den sad en Lama og bearbejdede dens modsatte Sider med to Trommestikker. Paa et andet Stativ hængte en Triangel, imellem hvis Been vare befæstede i forskellige Rader en Mængde Metallklokker af forskjellige Toner, paa hvilken en anden Lama slog med en Metalstav. Den hele saakaldte Musik lignende Lyden af en brusende Fos.

Paa Trappen bleve vi modtagne af Chamba Lama, en umaadelig stor og corpulent Mand, i en rød Fløiels Kaftan og med en stor Guldmedaille, med Kaiserens Billede og besat i Randen med Brillanter, hængende paa Brystet i et grønt Baand om Halsen. Efter nogen Samtale ved Hjælp af to Tolke, vor Esthlænder Gustav Rosenlund, som oversatte fra Tydsk til Russisk, og en Russer, som oversatte fra Russisk til Mongolsk, bleve vi indførte i Templet, hvor imidlertid alle Lamaer vare blevne samlede i 4 Rader langs Pillerne fra Døren til Alteret, og begyndte deres Musik, og derpaa udførte en fuldstændig Gudstjeneste. Da vi atter traadte ind hos Chamba Lama, beværtede han os med The, koldt Kjøkken og Brændeviin, og beklagede, at han ingen Køk havde kunnet erholde fra Irkutsk til at tillave Mad efter vor Skik. Efter Anmodning skrev han sit Navn og fuldstændige Titel paa Mongolsk paa et Stykke Papir, til Erindring om dette interessante Besøg, og bad os til Slutning, at vi, naar vi kom tilbage til Petersburg, skulde fortælle Keiseren, at vi havde været Vidne til, at Buræterne "ogsaa dyrkede Gud paa deres Maade". - Den 27de Februar kom vi tilbage til Irkutsk. Denne lille Tour var den mest brogede og interessante af vor hele hidtilværende Reise, formedelst de nye Folkeslag, Sæder og Naturgjenstande, som her daglig sammendynkede sig i vor Opfatning.

XVIII.

Generalgouverneur Lavinsky. - Den blinde Reisebeskriver Hollman. - Oberst Muravieff. - Anledning til Opstanden i Petersburg i 1825. - Tre forviste Adelsmænd. - Oberstinde Børresen. - Religiøse Ceremonier ved den Russiske Paaskefest. - Carneval.

Det var min Bestemmelse, at reise paa Floderne Angara og Jenisei til Turuchansk, som ligger nær ved Polarcirkelen, for at udstrække mine magnetiske Iagttagelser saa langt som muligt mod Nord. Men da Floderne ei blive seilbare førend i Slutningen af Mai Maaned, maatte jeg opholde mig i Irkutsk i henved 4 Maaneder, imedens min Ledsager Lieutn. Due, reiste langs Lena Floden til Jakutsk og Viluisk. Da jeg under dette lange Ophold saa at sige blev baaret paa Hænderne af Generalgouverneuren Alexander Stpanowitsch Lavinsky, og af den Muravieffske Familie, saa yttrede jeg for dem, at jeg maatte betragte Irkutsk som mit andet (østlige) Hjem, og at de forvændede og fordærvede mig saaledes, at jeg, naar jeg havde forladt disse venlige Omgivelser, paa den hele øvrige Reise vilde finde mig forladt. Jeg kan derfor ikke undlade, førend jeg skrider til Beskrivelsen af min Flodreise, at gjøre Læseren lidt bekjendt med disse interessante Mennesker, som i saa lang Tid med den hjerteligste Venlighed bidroge til at lindre det Savn, jeg følte ved den store Afstand fra mit egentlige vestlige Hjem.

General Lavinsky traf vi med hans datter Elisa paa Veien imellem Krasnojarsk og Irkutsk, i det han var paa en Visitationsreise til den førstnævnte Stad. Ved vor

Tilbagekomst fra den Chinesiske Grændse fandt vi ham i Irkutzk. Han var en anseelig Mand paa henvend 50 Aar, med godt Hoved, stor Godmodighed, og bekjendt for sin Retsindighed. Nogen synderlig videnskabelig Dannelse syntes han ikke at have erholdt, men bestyrede sin vigtige Post hæderligt, ved Hjælp af klar praktisk Forstand, Routine og en dygtig Expeditionssecretair Chabrit. Han havde et smukt Organ, sang godt, og havde megen Smag for Musik og de skjønne Kunster. Fransk talede han som sit Modersmaal, men forstod ei Tydsk. Da han besad store Godser nær Simpheropol paa Krim, saa var han som Embedsmand i høi Grad uinteresseret og derfor agtet, og formedelst sin Godmodighed afholdt, hvilket sjelden er Tilfældet med de Russiske, især de lavere Embedsmænd. Han modtog mig med særdeles Venlighed, og sagde, at jeg skulde være velkommen ved hans Bord hver Middag. Hans Kjøkken var indrettet efter den Franske Smag, og da han satte stor Priis paa et velsmagende Maaltid, saa vilde han unde sine Gjester den samme Nydelse, og var ei tilfreds, naar de ei toge forsvarlig til sig af Retterne. Han satte mig derfor sædvanligt ved sin høire Side ved Bordet, og jeg var af Høflighed nødt til, at nyde mere af Retterne og Vinen, end der var mig tjenligt. Da hans Middagsmaaltid begyndte nøiagtig Kl. 12, hvilket kom i Kollision med mine daglige Jagttagelser, saa benyttede jeg mig dog sjeldnere af hans Godhed, end hans ønskede, hvorover han undertiden beklagede sig hos Muravieffs, hvor jeg kom oftere. Han udtænkte enhver Leilighed, hvorved han kunde gjøre mig en eller anden Fornøielse. Saaledes forærede han mig f. Ex. to slebne Glaskarafler med Ølglas, med Indskrift: **la manufacture de Telma**, fra en af ham selv anlagt Fabrik i Landsbyen Telma, en Dagsreise fra Irkutzk; en smuk Kasse af Sibirisk Valbirk, med 12 Rum, hvori en Mængde slebne Agather, Amethyster, Beryller, hvide Topazer m.m.; en Kasse med tørrede Chinesiske Frugter, fra Mademoiselle Elisa til min Kone. Jeg havde yttret det Ønske, at besidde et Portrait af en Buræter i sin Nationaldragt. Han lod hos en Bondemaler i Irkutzk male et Par vel udførte Portraiter af en Buratisk Taisha (Høvding) og hans Kone, i deres festlige dragt, og sendte mig samme. Da Øl, som tilforn er bemærket, ikke er at erholde i Rusland, og den fine The, som man drikker, er som daglig Drik noget nervesvækkende, saa følte jeg et dagligt Savn i Mangel af Øl; L. Sendte mig derfor hver Uge et halvt Dusin Flasker af sit eget Forraad.

Hans Datter Elisa, der fra sit 8de Aar var opdraget i en Engelsk Pension i Paris, var Aaret før vor Ankomst vendt tilbage, og traf først sin Fader i Nertschinsk, et Bjergværk i en vild Bjergegn, 1500 Verst østenfor Irkutzk, hvor de værste politiske Forbrydere hensikkes, for i Jern at arbeide i Gruberne; en Overgang fra Pariserlivet, som hun havde fundet rædsom. Da jeg i 1819 havde opholdt mig i Paris, altsaa samtidig med hende, søgte jeg længe forgjeves, om der ei skulde være noget Individ i Paris, som var os begge bekjendt. Endelig spurgte jeg: “kjender De den mægtige, store **Martin i jardin des plantes?**” - “**Martin ours?**” raabte hun. - “Ja vist, som staaer i en firkantet aaben Hule i Haven”, - som har opspist en gammel Invalid? - “Rigtig, en Invalid, der steg ned i Hulen, for at optage en Tinknap, som han antog for et Francstykke”. Der havde vi da eet Foreningspunkt i Samtalen om Paris. Hun kjendte endnu der en liden sort Bjørn Nicolas, som hun kaldte min Landsmand, da hun troede den var fra Norge.

Lavinsky fortalte mig en Gang, at der et Par Aar før min ankomst i Irkutzk, var indtruffen der en Engelsk Reisende, en Sølieutenant Hollman, som var aldeles blind og heller ikke forstod det Russiske Sprog. Desuagtet var Hensigten af hans Reise at udgive en Reisebeskrivelse over det Russiske Rige. “Han var en dannet Mand”, sagde L., “spiste daglig ved mit Bord; og da han forstod Fransk, saa gav jeg ham alle de Oplysninger han forlangte. Da han yttrede, at det var hans Hensigt at reise videre mod Øst til Kamtschatka, saa fandt jeg det nødvendigt, at indhentede Forholdsregler fra Keiseren i Petersburg, og opholdt han derfor et Par Maaneder under forskjellige Paaskud, for at oppebie den beqvemmeste Aarstid til denne besværlige Reise. Endelig kom der en keiserlig Ordre, at jeg skulde strax sætte ham i en Povoske (Slæde) og med en Feltjæger eller Kosak transportere ham den korteste Vei ud af Riget”. Den Russiske Regjering var nemlig længe iversyg paa England, med Hensyn til Handelen paa Ostindien, China og Nordvestkysten af Amerika, hvor deres Interesse let kunde komme i Collision, og betragtede derfor enhver reisende Englænder med mistænkelige Øine som en Spion.

I Aaret 1851 kom en af mine Venner paa Dampskibet Courier tilbage fra England og fortalte mig, at der som Passageer paa samme Skib havde været en blind Engelsk Søofficier, som vilde bereise Norge, for at udgive en Reisebeskrivelse. Lavinskys Fortælling om Lieutenant Hollman faldt mig strax ind; muligen var det ham. Dagen efter traadte en høi, smuk, velklædt Mand med hvidt Haar og en grøn Skjærm over Øinene, ledsaget af en Tjener fra Hotellet, ind ad min Dør, og kaldte sig Capitain Hollman. Min Anelse var altsaa rigtig. Jeg spurgte om han ikke for en Deel Aar siden havde opholdt sig i Irkutzk og besøgt Generalgouverneuren Lavinsky; hvilket han besvarede bekræftende. Jeg fortalte ham da Lavinskys overnstaende Beretning om han ufrivillige hurtige Tilbagereise, og spurgte, om det virkelig forholdt sig saaledes. “Bogstavelig som De siger, min Herre”, svarede han. Jeg blev ført over den Tydske Grændse, og der sluppet løs”. Han fortalte, at han havde reist i Ostindien, i Afrika og i Amerika, og over disse Lande udgivet Reisebeskrivelser ligesom over Sibirien. Som ung Søofficier havde han paa et Togt i Middelhavet faaet en heftig Øieinflammation, der havde gjort ham aldeles blind, saa at han maatte tage Afsked paa halv Sold. Jeg spurgte ham, hvorledes det var muligt for ham, som hverken forstod det Russiske Sprog eller kunde see, altsaa heller ikke skrive, at forfatte en Reisebeskrivelse. Han maatte have en ualmindelig Hukommelse. Hertil svarede han, at han lod sig fortælle af dannede Folk, der forstode

Fransk eller Engelsk, skildre Egnens Udseende o.s.v. og skrive kunde han dog. Dette udførte han paa følgende Maade: han bukkede et Ark Papir i Folder, saa brede, at der paa hver kunde skrives en Linie; derpaa skrev han med en Blyant paa den øverste Fold en Linie; bukkede saa Papiret om til den næste Fold, og skrev en Linie, indtil han var kommen til Papirets nederste Rand. Disse Papirer, som indeholdt korte Notitser om det Vigtigste, bleve numererede. Efter Hjemkomsten lod han sig disse forelæse, og dicterede derpaa Beskrivelsen, hvorved han udfyldte Resten af Hukommelsen. Saaledes reiste han fra Christiania til Krogkleven, i Selskab med en Dame, som paatog sig at skildre ham Udsigten over Ringerige fra Kleven. Ved et Middagsselskab var jeg hans Sidemand ved Bordet, og saae med hvilken Færdighed han kunde hjælpe sig selv. Han udtog af et Fouteral en firgernet Sølvgaffel, en liden Skee og et Redskab, der havde Lighed med en Rive af Sølv. Naar Maden af hans Sidemand var skaaret i smaae Stykker, ragede han den med Riven sammen i en Hob paa Midten af Tallerkenen, ragede derpaa med Riven saa meget paa Gaffelen, der paa en Gang kunde rummes paa den, og bragte det til Munden, og havde saadan Øvelse, at intet blev forbigaaet.

Oberst Alexander Nikolajewitsch Muravieff af den Russiske Garde, havde i sit 26de Aar bivaanet omtrent 30 større eller mindre Batailler i Krigene mod Napoleon, og derfor af Keiser Alexander erholdt en Æressabel med Guldfæste og Paaskrift: **“sa Chrabrosti”** (for Tapperhed) og en Mængde Ordener, blandt hvilke han især satte Pris paa det saakaldte Kulmer Kors, som tildeelttes ham efter det blodige Slag imod den Franske Armee ved Kulm i Bøhmen 30te Aug. 1813, hvor Vandamme med 10,000 Mand blev tagen til Fange. Ved de allierede Armeers Indmarsch i Paris i 1815 var han ogsaa tilstede. Ved saaledes under disse mange Feldttog at have gennemstrefet en stor Deel af Tydskland og Frankrig, var han bleven bekjendt med de Europæiske Staters friere Forfatninger, og havde i et enthousiastisk og noget mystisk-sværmerisk Gemyt med Varme opfattet Ideen om en constitutionel Forfatning, som han syntes maatte lyksaliggjøre hans Fædrene land. Fuld af disse Ideer kom han tilbage til Petersburg. Mange unge Mænd af de høieste Familier, samlede sig om den unge Enthousiast; der dannedes et Selskab, som bestandig voxte i Omfang, og udbredede sig til en stor Deel af den høiere Adel. Man samledes, studerede Statsforfatninger og converserede derover, men der var endnu intet Ord ytret om, at bringe disse Ideer i Udførelse. M. indsaae endelig, at Rusland ei endnu var modent til en fri Forfatning, og da han desuden blev misfornøiet med den Vending, som Selskabet syntes at tage, udmeldte han sig skriftligt, og formanede de øvrige Medlemmer til at opløse Selskabet, da dets Medlemmer blot vilde bringe Ulykke over sig selv og Fædrelandet, ifald de forsøgte at realisere deres Ideer. Han trak sig derpaa tilbage til sit Gods Botovo nær Moscwa, levede der i Ro, for at forbedre sine Bønders Kaar [4] og giftede sig med en Prindsesse Praskovia Schakowskoi, en Datter af en Knäs S., hvis Forfædre havde besiddet tre Fyrstendømmer, Novgorod, Wladimir, og det tredie, som jeg erindrer, hvis Vaaben de endnu føre i deres Skjoldemærke. Her levede han en rum Tid som en lykkelig Privatmand, og fordybede sig i Studeringer, især i Naturvidenskaberne.

Han levede saa adskilt fra Verden, at da en af hans Bekjendte en Gang kom for at besøge ham, kjørte denne rundt om Huset, uden at finde Indkjørselen, saasom Veien var tilvoxet med Græs; og maatte raabe til M. som han saae i Haven: “hvordan skal jeg finde

Indkjørselen til dit Huus?" Da efter Keiser Alexanders Død i 1825 hans Broder Nikolai besteg Thronen, udbrød den bekjendte Opstand, ledet af det omtalte Samfund, som forlangte en Constitution. Den blev undertrykket, Hovedmændene grebne og deels henrettede, deels forviste i Lænker til Gruberne i Nertschinsk; andre mindre compromitterede til forskjellige mere eller mindre vilde og fraliggende Egne af Sibirien, dog uden Lænker og Tvangsarbeide. En stor Deel af Ruslands høieste og ædlestes Familier i Ordets egentlige Forstand, erholdt herved blodige Saar. Fædre, Mænd, Sønner vandrede i Lænker til Sibirien. Muravieff Apostel, en Fætter af vor Helt, blev hængt, og en Broder af denne traf Lieutn. Due i Viluisk, en Jakuterflække i en vild Skovegn nordvest for Jakutzk. Her levede han som en Eremit i en Jakuter-Jurte, lidt bedre end en Finnegamme i Lappland, fordrivende Tiden med Læsning. Senere traf vi ham i det sydlige Sibirien paa Reisen til et sydligere Forviisningssted, Buchtarminsk, en liden Russisk By ved den Chinesiske Grændse. Nogle af Oberst M.'s Venner raadede ham til at redde sig ved Flugten; men han svarede, at han i 8 Aar intet havde havt med det omtalte Selskab at gjøre, efterat det havde fattet Tanken om at udføre nogen oprørsk Plan, og at han saaledes stode paa sin fuldkomne Uskyldighed. Imidlertid kom en Morgen tidlig Kl. 7 en Feldtjæger fra Petersburg, kastede ham i sin Kibitke for at føre ham til Hovedstaden, uden at give ham Tilladelse til at tage Afsked fra sin Kone. I Petersburgs Fæstning blev han indsat i et Fangetaarn, hvor kuns et sparsomt Lys faldt ind igjennem en liden Laage i mere end en Mands Høide paa Muren, og hvor han sad i 8 Maaneder. Hans bængstede Kone, som ei vidste, hvor han var bleven af, ahnede hans Skjæbne, og reiste øieblikkeligt til Petersburg, hvor hun fik den sørgelige Vished om den fælles Ulykke. De fik Tilladelse til at correspondere med hinanden, men begges Breve bleve sendte til Kommandanten, for først at gjenlæses. Frue M. viste mig et Par af hans Breve fra Fængslet, hvoraf jeg saae, at han var fuldkommen forberedet paa at døe, og opmuntrede hende til at bære den haarde Skjæbne saa fattet som muligt. Paa en aftalt Time hver Formiddag gik hun udenfor Taarnet under den Luge, hvorigjennem han fik et sparsomt Maal af Dagens Lys; og de havde kun den Trøst, at de, uden at kunne see eller høre hinanden, dog vare hinanden saa nær. Oprørernes Papirer bleve gjenemsøgte, og deriblandt fandtes til M.'s Lykke hans Brev til Samfundet, hvori han erklærede Projectet for uudførligt og utidigt og raadede Medlemmerne til at adskilles. Keiseren erklærede selv, at "det gjordes ham ondt, at han ei kunde redde ham; M. havde sørget for ham bedre, end han selv kunde gjort; men et Exempel maatte statuere". Man bebreidede ham, at da han senere engang havde været i et blandet Selskab, hvor uheldigviis en ung Mand af Samfundet var nærværende, og yttrede nogle ubesindige Ord, havde M. ei strax angivet dette. Endelig faldt hans Dom; han blev forviist til Viluisk. Frue M. skildrede mig, hvilket Indtryk det gjorde paa hende, da Fængselsdøren første Gang aabnedes for hende, og hun, ved at træde ind i det skumle Fangehul, fik Øie paa den unge, forhen kraftige, blomstrende, fyrige Mand, der nu stod for hende med bleggult, slapt, indfaldet Ansigt, langt Skjæg og i elendig Klædning, og med et mat Blik strækkede Armene mod hende; hvor vanskeligt det var, at skjule sin Rædsel over hans Udseende, for ei at nedslaae ham. Naar en Russer bliver forviist til Sibirien og er over Ural, betragtes han som borgerlig død; hans Kone kan gifte sig med hvem hun vil, hun eller hans Arvinger bemægtige sig hans Formue og Eiendomme. Ei saaledes gjorde de Russiske Damer denne Gang. Frue M. søgte Keiseren om Tilladelse til at følge sin Mand, og to Svigerinder ledsagede dem. Dette Exempel fulgte daglig Damer af de Høieste Familier; Keiseren

bestormedes af Ansøgninger om, at denne eller hiin maatte følge sin Mand, der gik i Lænker til Nertschinsk. Dette gjorde den største Sensation. Netop det ædleste Russiske Blod blev saaledes forplantet til disse frygtelige Egne, hvor Manden er i Fængsel og Konen enten boer hos ham, eller daglig besøger ham. Her er saaledes forsamlet Ruslands høieste Kultur; store Bibliotheker og alt hvad der hører til et dannet Livs Fornødenheder, ved Siden af Slavelænker. I Nærheden af Irkutsk blev M. indhentet af en Koureer, som bragte ham Tilladelse til at boe i Jakutzk, og da han kom til Irkutsk en Aften sildig, og havde Haab om med Posten, som ventedes næste Morgen, at erholde et endnu sydligere Forviisningssted, bad han Civil-Gouverneuren Zeidler om Tilladelse til at blive der Natten over, for at oppebie Posten. Men denne vovede ei at tilstede det, og han maatte øieblikkelig reise videre. Det var i den dybeste Vinter, og paa de steile Bredder af Lena Floden, langs hvilke Veien gaaer, væltede Slæden flere Gange i den dybe Sne, saa at de, af Frygt for at styrte i Floden, maatte gaae vadende i Sne, den svage Frue M. bærende sin lille Datter Sophie paa Armen. Paa tredie Dag indhentedes de af en anden Koureer, som bragte ham Tilladelse til at boe i Verchne-Udinsk [5]. Da han var ankommen der, blev han befriet fra sin Feltjæger, der under hele Reisen havde fulgt ham i Hælene som hans Skygge, endog paa Steder, hvor Mennesket alltid søger Eensomhed, og om Natten ligget ved Siden af hans Seng. "Jeg gik", sagde han, "den første Dag efter Ankomsten, en klar Vinterdag, en Spadseretour paa Byens Gader, og følte en usigelig Glæde, ved at kunne gaae, hvorhen jeg vilde; men ved hvert Hjørne maatte jeg vende mig, for at see, om ei min Skygge fulgte mig. Ingen veed, hvilken Herlighed Friheden er, uden den, der i saa lang Tid har savnet den". Han var da gladere ved at have mistet sin Skygge, end Peter Schlemihl. Her skjænkede hans Kone ham den anden datter Praskovia; to ældre Sønner vare døde. Efter et Aars Forløb blev han udnævnt til Byfoged og Politimester (**Gorodnitschi**) i Irkutsk, hvilket Embede han havde beklædt i et Aar. Han havde af sær Naade beholdt sine Godser, sin Adel, sine Ordener; hvorimod de øvrige Forviste vare berøvede Alt, og betragtedes som Sibiriske Bønder. Alle Breve fra og til ham bleve aabnede og læste i et Bureau i Irkutsk, men under mit Ophold der fortalte han mig en Dag, at han havde erholdt den nye Begunstigelse, at hans Brevvexling nu var fri for Censur.

Muravieff var meget musikalisk, havde en smuk Stemme, sang godt, spillede færdig Violin, hvorpaa han accompanerede sin Kone, der var en udmærket Pianistinde. Han besøgte mig regelmæssig næsten hver Formiddag Kl. 10, og røgede sin Morgenpibe, hvorunder Samtalen for det meste dreiede sig om videnskabelige Materier. Ved Læsning i Jakob Böhmes Skrifter havde han faaet en Tendents til Mysticisme og Theosophie, som gav Anledning til en liden Tvistighed mellem os, der dog snart jevnede sig. Han taledede lige flytende Fransk, Engelsk og Tydsk.

Hans Kone havde en udstrakt Læsning i den Franske Litteratur, den Tydske kjendte hun kuns af Madame Staëls Oversættelser. Russisk lærte hun og Søstrene først fuldkommen, efter at de vare komne til Sibirien. Imellem sig taledede og corresponderede de altid paa Fransk. Til Moderen og Søstrene i Moskva skrev hun hver Postdag tætte Brev paa 16 Sider, og M. sagde i Spøg, at disse ikke indeholdt andet, end alle mulige Flectioner af Værbet: **j'aime, tu aime, il aime** (Jeg elsker, Du elsker, Han elsker). Under min Reise i det Russiske Rige havde Schtscheglov i Moskva i sin Journal "**Ukasatel otkrytii**"

(Anmeldelse af Opdagelser) fra Tydske Journaler oversat paa Russisk tre af mine Afhandlinger over Jordmagnetisme og Nordlys. Disse, som var komne Frue M. tilhænde, foranledigede hende til, forskjellige Gange at anmode mig om, at holde et lidet Foredrag, hvori jeg forklarede Hensigten af min Reise og det almenfattelige af Jordens magnetiske System. Jeg svarede, at der til at forstaae dette vilde udfordres nogle Forkundskaber, som jeg neppe kunde forudsætte hos mine Tilhørere. Hun tog da en paa Bordet liggende opslagen Bog (**lettres à une princesse d'Allemagne etc.**) af Euler, som indeholder en Fremstilling af det Begreb, man i hans Tid havde om Jordens Magnetisme, og spurgte, om der behøvedes mere, end det, som man kunde lære af denne Bog, hvilket hun erklærede at have læst og forstaaet. Jeg svarede, at dette var mere end tilstrækkeligt, og holdt virkelig en Eftermiddag et saadant Foredrag for Familien og dens Venner, og foreviste mine Instrumenter.

Der gives et Dannelsens Frimureri, som ikke engang i Rusland, Spanien eller Italien kan forbydes, i hvilket alle Indviede øieblikkelig gjenkjende hinanden, ikke ved udvortes Tegn og Haandgreb, men ved visse for de Profane usynlige Mærker. Det er dette Valgslægtskab, som drage eensartede Mennesker sammen. "Man maa dog tilstaae", udbød engang en af mine Ungdomsbekjendte, "at ikke alle Folk ere Mennesker!" Denne Tørst efter virkelige Mennesker føler man heftigere midt i en ueensartet Folkemasse, end selv midt i Ørkenen. Det var denne gjensidige Trang, som strax drog mig til denne Familie, hvor jeg fandt mig saa hjemlig. Da jeg engang talte med Frue M. om denne Trang til Mennesker, og yttrede, at der dog kom mange Mennesker i deres Huus, udbød hun: "**Ah! Mr. H. cela est rien; ils son seulement hommes de paille!**" (Ak! Hr. H. det er intet; de ere kun Straamænd). At finde et Menneske i Sibirien er et kosteligt Fund. Jeg kom derfor fast hveranden Dag i denne Familie. Due havde lært Frue M. at spille en bekjendt smuk Norsk Hallingdands, og hun havde igjen lært sin niaarige datter Sophie, en liden smuk Vildkat, som jeg kaldte **mon petit garçon** (min lille Dreng), at spille den. Jeg havde viist dem nogle af de sædvanlige Trin eller Spring i denne Nationaldands, og lært Sophie at dandse paa Huk. Naar lille Praschka, som netop var kommen saa vidt, at hun kunde vralte paa to Been, kom ind, gik hun hen til mig, og rakte mig den lille Haand til at kysse, og naar da Sophie gik til Pianoet og spillede Hallingen, satte Praschka Hænderne i Siden og bøiede Knæerne lidt, for at efterabe den Dands, hun havde seet.

Under mit Ophold i Irkutzk passerede derigjennem de tre til Karkutzk forviste unge Adelsmænd, Grev Zachar Grigorievitsch Tschernischev, Knäs Valerian Michailowitsch Golitzin og Vladimir Sergeiewitsch Tolstoi. De opholdt sig en Dag der, besøgte M., som kaldte dem "sine Børn", og vare Mænd af den fineste Opdragelse. De to første bleve sendte til Armeen mod Tyrkerne, hvor de formodentlig have søgt og fundet den eneste Befrielse fra deres Elendighed, da de Forviste, hvis Straf skal formildes, altid blive anvendte ved de farligste krigerske Foretagender. Tolstoi, som havde skrevet en Fransk Ode til Lena Floden, hvis skjønne Omgivelser han levende besynger, og dediceret den til Fru M., som igjen skjænkede mig den, blev sendt til Astrachan som simpel Soldat, hvor han som Formildelse i sin Straf skulde indqvarteres i en Kaserne imellem Russiske Soldater! Den forviste bekjendte unge Digter Bestutschef Marlinski, som Due havde lært at kjende i Jakutzk, blev senere sendt mod Tscherkesserne, hvor han faldt, og hans afskaarne Hoved blev af dette vilde Folk ført som Seiertegn til deres Bjerger.

I Tobolsk havde vi hørt, at der i Irkutsk levede en Oberstinde Børresen, Dansk af Fødsel, og Enke efter en norsk Oberst Børresen, der havde endt sine Dage i Russisk Tjeneste i Irkutsk. Vi besøgte hende for at høre de kjære Toner fra Hjemmet, som vi saa længe havde savnet. Hun havde to Døttre, begge gifte i Irkutsk, den ene med en Russisk Apotheker, hos hvem Moderen levede, den anden med en Russisk Major. Hun taledes taaleligt Tydsk, maadeligt Russisk og troede ganske at have glemt sit Modermaal, som hun ikke havde hørt i 30 Aar. Vi opfordrede hende længe forgjæves til at svare os i sit Modersmaal. Endelig satte hun sig til Klaveret og begyndte at Synge: "Du Plet af Jord, hvor Livets Stemme" o.s.v. og flere af Rahbeks bekjendte Viser fra hendes Ungdoms Tid, og Sangen afbrødes jevnlig af Taarer. Poesien gav hende Sproget tilbage, og stillede det kjære Fædreland levende for hendes Phantasie. Hun sagde, at dersom vi kunde blive i Irkutsk, saa vilde hun ei længer føle Savnet af Fædrelandet saa trykkende. Jeg lovede at laane hende et Bind av Münsters Prædikener, som paa dobbelt Maade kunde tjene hende til Husvalse. Hendes Døttre forstode ikke et Dansk Ord. Hun var født i Løvstræde i Kjøbenhavn, og havde en Søster der, gift med en Institutbestyrer Bisserup, fra hvem hun ei havde hørt i ti Aar, og til hvem jeg besørgede hende et Brev sendt.

Den 26de April indtraf den Russiske Paaske (altsaa en Uge senere end vor). Fastelavns-Ugen kalde Russerne Masleniza (Smør-Ugen, **Carne vale**), fordi man ved overflødig Spisen og Drikken, Leeg og Dands tager Afsked med Kjødspiser og med Glæden, og søger at samle legemlige og aandelige Kræfter til at udholde den strænge Faste og de lange, stille 6 Uger til Paasken. Fasten holdes strængt hos Russerne, i det ingen dyrisk Føde maa nydes, undtagen Fisk, som steges i Olie; hertil spises Kartoffler, Brød, Løg, og drikkes The uden Fløde. Paa Langfredag maa ikke engang nogen Skorsteen ryge, saa at den usle Føde og drik, man nyder, endog er kold; dog tage Folk i de høiere Klasser det ikke saa strængt. I den stille Uge opføres i Hovedkirkerne forskjellige religiøse Forestillinger efter Lidelseshistorien. Paa Skjærthorsdagen (den 23de) saae jeg en af disse, Fodvaskningen. Archhierei (Erkebisp), som forestiller Christus, afklæder sig i Choret sin biskoppelige dragt, og staaer i en simpel Talar. Om hans Nakke lægges et langt Liinklæde, som vikles korsviis om hans Liv og derpaa knyttes foran paa Maven med to lange nedhængende Ender; 12 Munke eller Poper forestille de 12 Apostle. Archhierei tager et stort Vandbækken af Sølv, knæler foran enhver Munk, vasker hans høire Fod, som er blottet, aftørre den derpaa med Enden af Linklædet og kysser hans Haand. Archimandriten forestiller Petrus, som gjør Indvendinger mod Vaskningen, men omsider lader den skee. Under alt dette oplæser en hosstaaende Munk langsomt det tilsvarende Sted af Lidelseshistorien, saaledes at den i hvert Øieblik foregaaende Handling altid indtræffer samtidig med det oplæste Sted, hvorfor dette hyppigen maa gjentages, da Handlingen ei kan skride saa hurtigt frem som Læsningen. Den gamle Archierei, som var over 70 Aar, anstrængedes øiensynligt stærkt ved den hyppige Knælen. Fru M., som var tilstæde, for første Gang at see dette Skuespil, dømte meget rigtigt, at det var en theatrisk Farce, uden Salvelse og Værdighed. Den næste Dag, Langfredag, blev Christus begravet; en Trædukke blev nemlig nedlagt i en stor Sølvkiste med Laag, som stod i Choret; men jeg havde nok af Fodvaskningen og blev hjemme. Løvedag Aften før Paaskedagen ere alle Kirketaarne og deres Spiir oplyste med en Mængde Lamper; en Time før Midnat gives en lignende Forestilling, og naar Midnatstimen slaar, gaaer man hen og aabner Kisten, der forestiller Christi Grav.

Dukken er borte, og der raabes “**Christos voskrest**” (Christus er opstanden); dette gjentages af alle Tilstedeværende, hvorpaa svares “**vo’ istinno voskrest**” (i Sandhed han er opstanden), og alle Nærværende kysse de Omstaaende, uden Forskjel paa Kjøen og Alder. Naar i Paaske-Ugen to Personer møde hinanden paa Gaden, og den ene siger Christos voskrest, maa den anden svare: vo’ istinno voskrest og kysse ham, enten de ere af samme eller forskjelligt Kjøen. Henimod Midnat hørte jeg en Droschke standse foran mit Logie, og en besporet Mand hurtigt at stampe opad Trapperne; jeg ahnede, at det var Muravieff, der kom at hente mig til Kirken. Min Tolk sagde ham, at jeg allerede var gaaet tilsengs, og derved undgik jeg en gennemvaaget Nat. Alle Embedsmænd ledsagede nemlig Generalgouverneuren til hans Bopæl, enhver Borgermand gik til sit Hjem eller til en eller anden gift Ven. Overalt staae Borde bedækkede med hele Pyramider af haardkogte Æg, Fleskeskinker, Stege, Kaviar, kort en Overflødighed af de stærkeste Fødemidler, Vine og Brændevine; og nu overfyldes den udhungrede Mave pludselig saaledes med Mad og Drikke, at de Fleste maa tilbringe den hele første Paaskedags Formiddag med at sove en Ruus ud, og at Lægerne have nog at bestille i den hele følgende Uge med at helbrede Indigestioner. Generalgouverneuren fortalte mig senere, at det var ham, der havde beordret M. til at hente mig til Kirken, men tilføiede, at jeg havde gjort Ret i at forblive i min Seng.

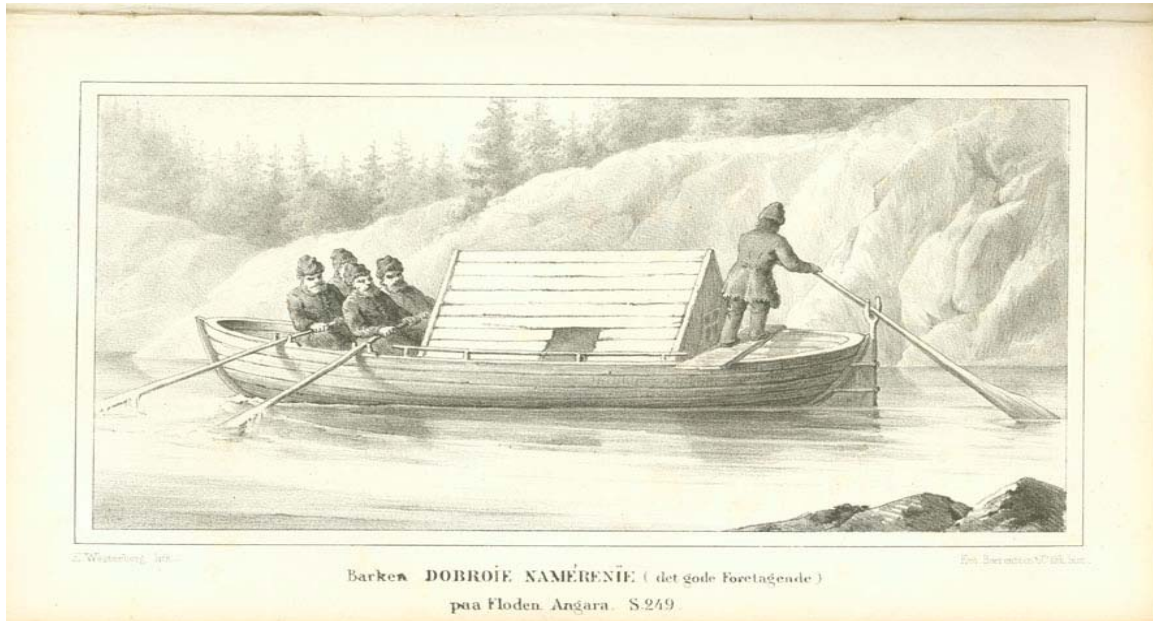
To Dage før Paaske bragte Gouverneurens Tjener mig et Faar af nykjernet Smør, af en Fods Størrelse; Hornene vare af Ost, Øinene af sorte Perler. Det var saa smukt udarbejdet, at det gjerne kunde sættes paa en Kunstudstilling, saa mesterlig var Figuren, Hovedets Form og Ulden dannet. Dette er en Skik, som Tjenerskabet bruger, for at udlokke en Douceur.

For at forøge Paaskedagens Forlystelser havde M. denne Gang arrangeret en Paradekjørsel, hvorved hele Irkutzks **beau monde** Kl. 4 hver Eftermiddag kørte i en lang Rad rundt om det 250 Favne lange Torv, i hvis Midte Bazaren ligger, og paa hvilke Gynger, Boder for Lindedandsere og alle Slags Gøglespil, som i den Kjøbenhavnske Dyrehave, vare opførte. Foran kørte Lavinsky med sin Datter i en firspændig aaben Vogn; derefter Damerne af den Muravieffske Familie i en firspændig Wienervogn, Kudsk og Tjener i Staslivré; dernæst endeel andre Embedsmænd, samt Kjøbmænd af første Gilde med deres Damer, som ogsaa have Lov at kjøre med 4 Heste; endelig en Mængde Smaafolk med smaa eenspændige Droschker, saadanne som vi kjende et Par af her i Christiania. Alle Damer vare klædte i deres høieste Pragt. Til Hest vare Muravieff i Uniform med sine 7 Ordener, Dr. Kruhse, Byens Læge (en ung Dorpatenser) og jeg, foruden endeel andre Personer. Vi tre holdt os i Nærheden af de to forreste Vogne og converserede med Damerne. Det kom mig ved denne Leilighed til Nytte, at jeg ei var uerfaren i Ridekunsten; thi en slet Rytter gjør kuns en daarlig Parade. Fru M. tilraabte mig derfor; “**Mr. H. vous montez comme un écuyer, et non pas comme un professeur!**” (Hr. H. De sidder ikke til Hest som en Professor, men som en Berider). Man seer heraf, at den Forestilling er almindelig, og har udbredt sig endog til Sibirien, at en Professor er en til alle praktiske Ting ubrugelig Mand.

XIX.

Reise til Jeniseisk paa Floderne Angara og Werchne-Tunguska paa Barken Dóbroje Namérenie. - Afsked fra Lavinsky og Muravieffs Familie. - Blinde Passagerer paa Barken. - Jøden Schmerka. - Gustavs Charakteristik. - Nedfart over Fossene Pochmelie, Pianoi, Buyk og Padun. - Assessor Komlesvsky i Keschemy. - Deputation med Foræringer fra Bønderne i Tschadobetz. - Strænge Jødiske Afholdenheds-Regler. - Gustavs Forelæsninger af Walter Scots Ivanhoe. - Ankomst i Jeniseisk.

M. havde for mig accorderet med en rig Kjøbmands-Enke, Md. Sibiriakova, som efter Rygte var Eier af et Par Millioner Rubler, om at udruste en Barke med 8 Mand og en Skipper, for at føre mig fra Irkutzk paa Angara og Werchne-Tunguska til Jeniseisk. Her var der beordret, at bygge et mindre Skib, som skulde føre mig paa Floden Jenisei til Turuchansk, nær ved Polarcirkelen, og tilbage til Jeniseisk.

Den 23de Mai laae Barken færdig paa Angara; nogle Dage i Forveien havde jeg beseet den, i Selskab med M., hans Frue og lille Sophie. M. sagde for Spøg, at jeg skulde heise det Norske Flag paa den og G. Lavinsky sagde, at han vilde laane mig en Kanon til at salutere. Han havde skrevet en Ordre til Jeniseisk om at modtage mig med al optænkelig Opmærksomhed, og gjøre alt muligt, for at befordre mine Ønsker og føre mig hastig og let frem, "paa det" (hedte det i Brevet) "at vi kan vise, at man i Sibirien ogsaa agter Videnskaberne og deres Dyrkere". "De skal see", sagde han, "hvorledes man vil modtage Dem og bære dem paa Hænderne". Da jeg tog Afsked med ham, ønskede han mig al Lykke til den forestaaende Reise, yttrede, at han haabede næste Foraar, at see mig igjen i Petersburg, kyssede mig paa Panden, og sagde halv i Spøg, idet han slog et Kors med Fingeren: "**enfin je vous donne ma sainte bénédiction**". (Til sidst giver jeg Dem min hellige Velsignelse).

Fru M. udrustede mig til Reisen med Viin, en stor Julekage, to store Sække med Rugtvebakker, en Skinke, en Oxesteg, to Slags smaa Pasteter, en Schweitzer-Ost, hjemmelavet friskt Smør af sød Fløde, og en Fjerding Øl. Hun laante mig ogsaa flere Bøger, hvoriblandt **L'hermite de la chaussée d'Antin af Jouy**, og **Lettres sur les principes élémentaires d'éducation par Elisabeth Hamilton** (oversat fra Engelsk), to hver i sit Slags interessante Bøger, som under Reisens Løb behageligt underholdt mig i de faa Timer, jeg havde tilovers fra mine Iagttagelser og deres Beregning. Endelig skjænkede hun mig en Kaabekrave til min Kone af Lemænnskind, og en comisk liden Skindpels (Parka) med Hætte og Tungusiske udsyede Støvler, til min yngste Søn Viggo, som da var 2 Aar gammel. M. gav mig et Sølvbæger, hvorpaa var indgravert hans Vaaben, til Reisebæger, to Parkas til mig selv, den ene af Lemænnskind, af hvilke der gaae over 1000 til en Parka. Den var mig ofte særdeles gavnlige under Observationerne i stærk kold Vind, da den var yderst let, og dertil tæt. General-Gouverneuren sendte mig en halv Tønde Øl.

Den 23de Mai indtog jeg mit Henckers-Mahlzeit hos M. og begav mig derpaa Kl. 5 Eftermiddag til min Barke Dóbroje Namérenie (det gode Foretagende) ledsaget af M. og nogle af hans Omgangsvener, Botanikeren Assessor Turtschaninoff, Dr. Kruhse, Ingenieur Capitain Termin (af Fransk Extraction), Lavinskys Søstersøn Wolff og hans Fuldmægtig Filatieff. Fru M. kom kjørende med sine to Smaapiger, for at see Barken glide afsted. Vi tilvinkede hinanden et venligt Farvel, og mine Ledsagere, som vilde følge mig til et Kloster 4 Verst fra Irkutsk, og havde medbragt 4 Flasker Champagner, fyldt Glassene og ønskede Held over "det gode Foretagende". Vi vare kun komne ½ Verst og den ene Flaske var tømt, da en frygtelig Tordenbyge med Storm nødede Barken at standse. Jeg fulgte da hjem igjen med M., blev venlig modtaget af Fruen, som sagde, at hun holdt meget af, naar den Bortreisende kom igjen; Afskeden var da mindre smertelig. Aftenen tilbragte vi alle der, og man tilbød mig Nattequarterm; men da Dr. Kruhse allerede før M. havde tilbudt mig Tilhold hos sig, kunde jeg ei benytte mig af denne Godhed. Næste Morgen spiste jeg Frokost hos M., hvorved Fruen fik Leilighed til at medgive mig to store Næverskrukker fulde med Bouillon, som forrige Dag ei var bleven færdig. Man havde kocht paa den hele Natten, og den havde nær kostet M. Huus og Liv, da Kokken var faldet i Søvn, Ilden styrtet ned af Skorstenen, og havde brændt et Par store Huller i Gulvet. Fru M. fulgte mig til Porten, rakte mig Haanden og sagde: "**ne nous oubliez pas Mr. H.!**" (Forglem os ikke Hr. H.). Kl. 10 Form. var jeg igjen paa Barken i Følge med M., Dr. Kruhse og Termin, som forærede mig en Géométrie descriptive til Studium paa Reisen. Uagtet jeg alene havde fragtet Barken for 700 Rubler til Jeniseisk, saa havde der dog uden mit Vidende indsneget sig forskjellige Personer, der vilde benytte sig af Leiligheten, for at faae fri Reise, nemlig 2 skjæggede Kjøbmænd med en liden Søn og en Mængde Tønder, Baller og Skrammel fra Irkutsk, som vilde følge med et Par 100 Verst til et Marked; og en Jøde, oprindelig fra Polen eller Lillerusland, nu boende i Krasnojarsk, hvorhen han vilde vende tilbage. Først hedte det, at han blot vilde gaae med nogle faa Verst; men dette Foregivende blev formodentlig fremsat, for først at faae Fodfæste. Med Tid kommer Raad. Da jeg traadte ombord, gjorde M. opmærksom herpaa, og yttrede, at de i det mindste burde have spurgt mig, som Befragter, om Tilladelse, og at jeg forudsaae, at disse Mennesker, foruden at reise paa min Pung, ogsaa vilde reise paa min Beqvemmelighed og min Natteroe, da jeg kjendte den simple Russers Urolighed og

Snakkesyge. Han sammenkaldte da Skipperen Popov, Kjøbmændene og to Kosakker, som han havde medgivet mig til Bevogtning og Opvarning, og holdt til dem paa Russisk følgende ophygge tale: “dersom nogen af Eder tre blinde Passagerer ved Tale eller Støi foruleilige Professoren i hans Søvn eller Arbeide, saa lader han Eder ved sine to medhavende Kosakker øieblikkelig sætte i Land paa Flodbreden uden videre Complimenter, hvorpaa I tilfods kunne gaae tilbage til Irkutsk, eller hvor I lyste; har I forstaaet mig?” Hertil gav Skipperen og den ene Kjøbmand det almindelige Svar: “**Óstchen charaschó, Vasche Vysokoblakoródie!**” (Meget vel Deres Høivelbaarenhed). Til Jøden specielt sagde han paa Tydsk: “Höre, Schmuel! wenn Du dem Herrn Professor Unruhe machst, so lässt er Dir einen Strick um den Hals ziehen, und Dich in den Fluss werfen”. (Hør Schmaus! dersom Du foraarsager Hr. Professoren Uroe, lader han Dig lægge en strikke om Halsen, og kaste Dig i Floden). Jøden, en høi mager Mand i en sort Talar, som stod paa et lavere Sted i Barken, kastede et saa bønligt og ydmygt spørrende Blik op til mig, at jeg lovede ham i Hjertet, at handle mildere med ham i Gjerningen, end man forespejlede ham i Ord, og det holdt jeg, og jeg havde ingen Aarsag til at fortryde. Mine Irkutsker Venner ledsagede mig til det omtalte Kloster, hvor Resten af Gaarsdagens Champagner blev tømt, og forlode mig efter en hjertelig Afsked.

Jeg var nu alene paa min Barke, hvis Indretning var følgende. Over den midterste Halvdeel var bygget et Ruf eller Skur af Bræder, med Skraatag til begge Sider; den bagerste Fjerdedeel af dette Skur var afdeelt ved en Brædevæg, havde et lidet Vindue paa den bageste Væg, hvorunder stod fastspigret et Bord; foran dette stod en Stol; men Rummet var saa lidet, at naar Døren skulde oplukkes, maatte Stolen flyttes. Udenfor Døren stod en i Petersburg kjøbt Polsk Britschke (et Slags Holsteinsk Vogn med Calesche over) paa tvers uden Hjul, og tjente til Seng; foran denne stod Pakvogn med laasfærdigt Laag fra Christiania, som tjente til Bagagens og Instrumenternes Transport, og her tillige til Pulterkammer. Foran denne holdt Folkene til; men Skuret var i denne Ende aabent. Midt paa Skraatagets ene Side var et firkantet Hul, igjennem hvilket jeg kunde krybe ud fra Underverdenen til Dagens Lys. Foran Skuret kunde anbringes fire lange Aarer, naar det var nødvendigt at roe. Istedetfor Roer benyttedes bagtil en uhyre Aare, hugget af en Tømmerstok, som regjeredes af Skipperen og en af Folkene. Ved vanskelige Steder arbejdede 4 eller 6 Mand ved den; og da udlagdes sædvanlig en lignende Aare fra Forstavnen, for hurtigt at kunne vende Barken.

Vi glede nu langsomt afsted mod Nord med Strømmen, uden Aarer og Segl, igjennem en ubetydelig flad Egn, og kom Løverdagen den 30te Mai Kl. 6 Form. til Fabrikken Telma. Jeg saae fra min Vogn Jøden helligholdende sin Schabbas i den forreste Deel af Skuret. Han trak Kaftanen af den venstre Arm, skjød Skjorte-Ermet op over Albuen, bandt sine Tephilim paa Panden og udvendig paa det venstre Haandlede, beklædte sig med en lang Talar af tyndt hvidt Bomuldstøi, oplæste en heel Deel Hebraiske Bønner, knælede og sang med tilbageholdt Røst forskjellige Stropher. Disse Tephilim ere to Kuber af sort stivt Læder, af omtrent 2 ½ Tommes Sidelinie, paa hvis Sideflader er aftrykt med Hebraiske ophøiede Bogstaver Guds Navne: Jehova, Elohim o.s.v. og skulle efter Goldschmidts Novelle “Jøden” indslutte Ruller, paa hvilke Udgangen af Ægypten er beskrevet. Til Underfladen er befæstet to lange Læderremmer, hvorved de krydsvis fastbindes paa Hovedet og paa Armen. - Den 31te nødede en stærk Storm af Nord os til at

ligge stille fra Kl. 9 Form. til 5 Efterm. og jeg saae nogle Buræter-Jurter paa venstre Flodbred og flere Buræter gaae nøgne omkring, uagtet det var saa koldt; at jeg var iklædt min Tunguser Parka. De bruge nemlig intet Linned, men bære en Faareskinds Pels med Ulden indad mod Kroppen; og et Par korte Buxer; som ikke naae længere end til Hofterne og ende lidt ovenfor Knæet; og da Pelsen hindrer dem i Arbeide, trække de den ved saadanne Leiligheder sædvanligt af. - Den 1ste Juni ankom vi Kl. 4 ½ om Morgenen til Landsbyen Balangansk, hvor jeg blev af med mine 2 Kjøbmænd og deres Gods, og vandt derved betydelig Plads. Den følgende Aften Kl. 9 ¼ ankom vi til Jandinskoi Bólost (en Bygd hvori en Landsby). Glava (Fogden eller Lensmanden) forlangte at see mine Papirer, hvortil jeg svarede, at han kunde - - -. Imidlertid sendte jeg ham med en af mine Kosakker General-Gouverneuren Lavinskys aabne Brev; men denne kom tilbage med den Beretning, at Glava og Pisatel (Skriveren) begge vare saa drukne, at de ei kunde læse førend næste Morgen. Jeg bad dem sige, at de strax skulde tilbagelevere Papirene. Da flere Budsendelser vare forgjæves, og til Slutning min Jøde, som havde tilbudt sig at mægle, vendte tilbage med uforrettet Sag, truede jeg med at skrive en Klage til General-Gouverneuren. Dette hjalp; Glava og Pisatel kom ravende og forstyrrede mig med deres Vrøvl i mine Observationer. Omsider kom det aabne Brev tilbage med Paategning.

Uagtet Dagene vare hede, saa vare Nætterne saa kolde, at der om Morgenen laae stærk Rimfrost paa Barken og paa Landet. Vi fandt om Morgenen den 3die Juni Kl. 5 en af Skibsmandskabet, som min Tolk Gustav Rosenlund, kaldte Kaldun (Hexemesteren), liggende næsegruus og sovende paa Strandbredden, paa de med tyk Rimfrost besatte Stene, i sine tynde Lærredsbuxer, og svedende saa stærkt, at Sveden flød fra hans Ansigt. Navnet Hexemester havde han erholdt, fordi han havde en Bog med Hexeformularer, hvormed han om Aftenen havde været i Land i Bólosten, for at læse over en syg Bondekone. Til Betaling herfor havde man givet ham saa meget Finkel, blandet med Honning, som han vilde drikke; og da en Russer ei kan sige nei til Brændeviin, saa længe han faaer det for Intet, om han end skulde krepere deraf, saa var han om Aftenen Kl. 11 kommet saa tildækket til Barken, at han, da han fandt den til Landstigning sædvanligt udlagte Planke borttaget, faldt overende og blev liggende og sove hele Natten. At faae ham vækket var umuligt; med stor Møie fik man ham slæbet ombord. Han sov hele Formiddagen, hvorefter Gustav vaskede ham, og slog et Glas Brændeviin i ham; derpaa aad han med de Andre og roede hele Eftermiddagen, uden at feile andet, end at han havde Hovedpine.

Førend jeg gaaer videre, maa jeg gjøre Læseren lidt nøiere bekendt med to Personer af mit Reiseselskab, som stode mig nærmest. Min Jøde skrev sit Navn i min Dagbog med Russiske Bogstaver; **Schmerka Girschovitsch Marmatov**. Girschovitsch betyder Hirsch's Søn, da Russerne ei have Consonanten H, men istedetfor denne i fremmede Ord enten bruge Bogstavet G, eller et andet Bogstav, der nærmest udtales som det Tydske Ch, det Græske Chi, eller det Spanske X; saaledes udtalte og skrev de mit Navn Gansteen. Hans Jødiske Fornavn var Simeon, som Russerne forandre til Schmerka, og Tillægsnavnet er formodentlig efter den By eller Flække, hvor han var født. Han var en Rabbiner og Jødeslagter, da kuns en saadan, som forstaaer at iagttage alle de behørige Regler, tør udføre dette Arbeide. Ethvert Dyr, i hvis indre Bygning der findes den mindste Uregelmæssighed, ansees som ureent og forkastes. Han reiste derfor et Par

Gange aarlig omkring i Omegnen og slagtede for Jøderne, som paa alle andre Tider maatte undvære Kjødspiser. Slagtningen skeer med en lang tveægget skarp, velpoleret Kniv, som han viste mig, men som jeg ei maatte berøre uden paa Skaftet. Han boede i Krasnojarsk, omtrent 26 Norske Miil søndenfor Jeniseisk, og var reist til Irkutsk for at klage over Byfogden Richter, som tre Gange havde kastet ham i Fængsel, for at udpresse Penge af ham, og desuden forholdt ham Penge og Varer, som var ham frastjaalne. S. var nemlig kjørt fra Krasnojarsk til et nærliggende Marked for at sælge et Quantum Talg af 400 Rublers Værdie. I en Skov var han bleven overfaldet og plyndret; Røverne vare blevne opdagede, og Varerne dem fratagne, men Byfogden vilde ei udlevere dem, uagtet han havde faaet Ordre fra Generalgouverneuren. Dette er den almindelige Praxis af disse Herrer, at naar Tyvene opdages, kan Eiermanden takke Gud, naar han faaer det Halve tilbage, det Øvrige gaaer i Byfogdens Lomme. Den foregaaende Vinter havde vi seet, at denne Byfoged i Krasnojarsk eiede to elegante Steenhuse. Da deres Gage kun er 400 Rubler Papir (omtrent 100 Spd.), og deres Contoir- og Hestehold koster mere, saa maa de bedrage, for at leve. Efter et Par Aar blive de afsatte, og en anden kommer i deres Sted, der nødes til at begynde, hvor den Forrige slap. R. havde det almindelige Rygte, at være en stor Spidsbube, og S. sagde, "al min Ulykke har jeg ham at takke". Imedens han var i Irkutsk havde han faaet Brev fra sin Kone, hvori hun fotalte, at hun, maaskee efter Byfogdens Foranstaltning, var bleven overfaldet, udplyndret og hun og Datteren næsten skamslaaede. Han sagde ofte, at han ei kunde sove, thi hans Sind var saa sorgfuldt; han sov 2 Timer hver Nat og et Par Timer om Dagen.

Gustav Rosenlund var, som forhen fortalt, født Livegn, og havde paa en Baronesse Wrangels Gods nær Reval, i flere Aar tjent hendes sygelige Søn som Opvarter og Forelæser, og havde senere med ham gjort en reise gennem Polen og endeel af Tydskland. Derved havde han erhvervet sig en Slags Dannelse og Sprogkundskaber. Han talede, foruden Esthnisk, Russisk som en Indfødt, temmelig correct Tydsk og forstod Polsk, hvilket efter hans Forklaring neppe adskiller sig synderlig mere fra det Russiske end Dansk fra Svensk. Han havde et godt Hoved, megen Phantasie, og en stor Deel Muttervitz, saa at de Russiske Bønder paa enhver Station, hvor Heste bleve skiftede, sædvanlig udbrøde i en Skoggerlatter over hans Indfald. Dertil havde han et godt Hjerte, men var, som alle Livegne i Almindelighed, den letsindigste og ligegyldigste Fugl af Verden. Den Livegne har nemlig ingen Personlighed; han veed, at hans Eier maa for sin egen Fordeels Skyld sørge for hans Liv og Ophold, som for et andet Arbejdsdyr. Han lever derfor alene for Øieblikket; det værste, der kan træffe ham, er en Dragt Prygl, som han ryster af sig. Eierne kan befale ham at gifte sig, naar og med hvem han (Eieren) finder for godt, og kan sælge hans Børn, som man sælger et Føl efter en Hoppe. Da Keiser Alexander ophævede Livegenskabet i Esthland, blev G. fri, og havde Lyst til at see mere af Verden. Vi traf ham i Petersburg som Bud for den protestantiske Biskop, og engagerede ham som Tolk og Betjent paa Reisen. Det hændte et Par Gange i Irkutsk, at jeg sendte ham ud om Morgenens, for at vexele en Seddel paa 50 Rubler, og at jeg ventede forgjeves indtil Kl. 3-4 Eftermiddag paa hans Tilbagekomst, uden at faae min Middagsmad. Jeg maatte da gaae til Muravieff, som sendte et Par Politibetjente efter ham paa et Spillehuus, hvor man traf ham spillende Billard eller Kort om Penge. Naar de kom slæbende med ham, holdt M. en skarp Straffeprædiken for ham, og truede ham med, at jeg vilde jage ham bort, hvorpaa han kunde paa sin Fod, som en Løsgænger vende tilbage

til Petersburg. Uagtet dette ingravede sig saa dybt i hans Phantasie, at han flere Gange paa Barken fortalte mig, at han var vaagnet af en fæl Drøm, hvori han syntes, at M. og jeg stod over ham og med truende Miner lod ham lægge i Lænker, saa hjalp det dog ei længer, end til næste Gang, Leiligheden lokkede ham. For Resten var han redelig; Naturen havde villet gjort noget godt af ham, men Livegenskabet havde fordærvet ham. Han sagde oftere, at naar han kom tilbage til Reval, vilde han for de Penge, han havde tilovers efter Reisen, indrette en Dandsebod, eller rettere et andet endnu mindre anstændigt Institut.

Sibirien er et stort Skraaplan, som fra den Chinesiske Grændse jevnt sænker sig mod Nord indtil Ishavets Bredder, hvor det taber sig i Moradser; alle Sibirske Floder løbe derfor mod Nord ud i Ishavet. Ved Irkutzk er Høiden over Havfladen omtrent 1100 Fod; ved Kiachta, saavidt jeg kan dømme af 8 Dagers Barometer-Observationer, er den henved 1000 Fod større. Noget indenfor den Chinesiske Grændse kommer man op paa det store mongoliske Bjergplateau, som vel endnu er 2000 Fod høiere, og beholder denne Høide indtil omtrent 40 Norske Miil fra Peking, hvor det temmelig brat styrter sig ned mod Havets Overflade. Over denne store Fjeldørken vandre aarlig om Vinteren flere hundrede Kameler, belæssede i store Kløvsadler med den uhyre Mængde Thekasser og Silkevarer, som bringes til Markedet i Maimatschin. Da Afstanden imellem Irkutzk og Floden Jeniseis Udløb i Havet er over 150 Norske Miil og Angara falder i den sidste Flod, saa sænker Landet sig fra Irkutzk til Ishavet i Gjenemsnit kun 6 til 7 Fod for hver Norsk Miil. Disse Floder have derfor et meget roligt Løb. Kuns naar de komme ind i Bjergegne, hvor Terrainet er ujevnt, og hvor Floden indklemmes imellem bratte Fjeldvægge, faaer den et hurtigere Løb og danner paa enkelte Steder Fosser. Angara løber fra Irkutzk med endeel mindre Bugtninger omtrent mod Nord, indtil den 56de Bredegrad. Her vender den sig i en Bjergegn pludselig mod Vest, og beholder denne Retning omtrent i en Længde af 100 Verst indtil Landsbyen Bratskoi, vender derpaa mod Nord, og beholder denne Retning atter i en ligesaa stor Strækning; endelig dreie den atter mod Øst i en næsten ligesaa lang Strækning, hvorpaa den igjen løber mod Nord et Par hundrede Verst, indtil den træder ind i Tunguser Distriktet, hvilket den i mange store Bugter i den 58de Bredegrad og i en vestlig Retning gjennemløber, indtil den falder ud i Jenisei. Denne Deel af Floden har faaet Navnet Verchnu-Tunguska, (Øvre Tunguser-Floden) til Forskjel fra en anden nordligere Flod, Nischne-Tunguska (nedre Tunguser-Floden), der ligeledes fra Tunguserlandet falder mod Vest i Jenisei nær Turuchansk. Inden man naaer Tunguser-Distriktet, har man 10 større eller mindre Fosser og en stor Mængde Scheverá's at passere, af hvilke de fleste og farligste ligge i den førømtalte store Bugt af Angara nordenfor Bratskoi. Formedelst den ringe Skraaning gaaer Floden i Almindelighed rolig; men naar paa et enkelt Sted Skraaning bliver større, kan Vandet ei længer beholde den glatte Overflade; det strømmer og begynder at bølge sig, saa at man hører dets Brus. Dette kalde Sibirakerne **Scheverá** (af et Verbum **scheveliú**, jeg bevæger eller ryster mig). Er Skraaning endnu større, saa at det gaaer med stærkere Bølgegang og hvidtoppede skummende Bølger, og med Brus, som kan høres langt borte, kaldes det **Poróg** (Fos).

Vi havde hidindtil bestandig havt Modvind; den 4de Juni fik vi smukt Veir og Søndenvind; opsatte paa to smaae Stænger tre **Ragoscher** (Matter) og seglede dermed flere Timer om Eftermiddagen, og kom den næste Eftermiddag til Bratskoi, hvor vi blev

liggende om Natten, for at vente paa en Lods, der skulde føre os over de fire første Poróger, Pochmélie, Piánoi, Buyk og Padun, og som maatte hentes fra Padunskoi 30 Verst nordenfor Bratkoi. Navnene paa de to første Fosser have en comisk Betydning. **Pochmélie**, betegner det Ildebefindende, som man føler Dagen efter en Ruus; **Piánoi** den Drukne (Berusede). Oprindelsen til disse Navne er følgende. Jeniseisk er en langt ældre Stad, end Irkutzk; førend Landeveien imellem disse Stæder kom istand, førte Kjøbmændene i Jeniseisk Korn og andre Varer til Irkutzk opad Floden mod Strømmen. Transporten var yderst besværlig, især ved Porógerne. Man maatte udlosse Varerne, bære dem over de høie Fjelde, som omgive dem, og ved Hjælp af Gangspil slæbe Fartøiet op af Porógen. Den næstsidste var Piánoi; naar man var kommen over denne, vare de største Besværligheder overstandne, og man holdt Gilde og drak sig et dygtigt Ruus. Næste Dag kom man til Pochmélie med Hovedpine. Nu gaaer man alene fra Irkutzk til Jeniseisk, eller videre til Turuchansk med Strømmen; og paa det sidste Sted ophugges Fartøiet, eller bruges til Huustømmer, da det ei svarer Regning, at bringe det tilbage mod Strømmen. Men Navnene have vedligeholdt sig.

Tilberedelserne til en saadan Nedfart har noget høitideligt ved sig. Naar man kommer saa nær til Fossen, at man hører dens Brusen og seer Bølgegangen, kommanderer Barkestavnen: "**Sadites!**" (sæt Eder), hvilket blot betyder, at Folkene skulle tag Aarerne ind. Derpaa heder det: "**molite Bogu!**" (bed til Gud), hvorpaa hele Mandskabet, som staaer nær Forstavnen og roer, vender sig om mod et Helgenbillede (**Obras**), som var fastnaglet under Ruffet og korsrer sig med mange Bukninger; endelig fremsiger Skipperen med høi Røst en kort Bøn. Derpaa tager Mandskabet hurtigt Aarerne, og der kommanderes: **grebite silno!** (roe stærkt) og man anspænder alle Kræfter. En almindelig Spænding opstaaer, hvilken tiltager efterhaanden som man nærmer sig Fossen. Losmanden træder op paa Forstavnen med et sammenvredet hvidt Klæde, hvormed han giver Tegn til Styrmanden bagud, enten ved at holde det midt over Issen ("ligefrem"), eller ved at slaae til høire eller venstre; thi Kommando-Ord kunne ei høres formedelst Fossens Brusen. Fire Mand ere stillede paa Agterstavnen ved den lange Aare, og anspænde al Opmærksomhed og alle Kræfter for øieblikkelig at lyde ethvert Vink. Er Fossen meget stærk, anbringes et Par Mand med en lignende aare fra Forstavnen, for med Sikkerhed at kunne regjere Fartøiet i det afgjørende Øieblik; thi Kunsten bestaaer i at holde Skibskjølen i samme Retning, som Strømmen. Sætter Skibet Bredsiden til, er det forloren. Endelig kommer man i de første Bølger; de sædvanlige Aarer indtages; alt staaer i spændt Forventning; Barken begynder at gynges, Hastigheden voxer med hvert Secund, Brusningen tiltager, man anspænder alle Sener for øieblikkelig at styre efter Lodsens Vink, snart til høire, snart til venstre; der raabes "**silno!**" "**silno!**" (stærkt! stærkt!) ifald Fartøiet ei vender hurtigt nok. Endelig sagtner Bølgegangen; Lodsens træder ned af Forstavnen, tørrer Sveden, som Aandsanspændelsen har udpresset, af sit Ansigt; kommer med en Mine, som udtrykker Glæde over overstanden Fare, kommer henimod Hovedpassageren, og siger: "**Ja vas prosdavláju, Vásche Vysokoblakoródie!**" (Jeg lykønsker dem Deres Høivelbaarenhed); dernæst gratulerer han Skibsføreren ved det bagerste Roer. Fra alle Sider hører man Udraabet: **Sláva tebä Bógu** (priset være Du Gud), og nu begynde alle Munde, som hidintil have været tause, pludselig at løbe, og Munterhed og Latter bryde Løs som af Sikkerhedsventilen paa en Damkjedel. Det er virkelig at age Kjelkebakke i den store Stil, med en saadan Maskine med 20-30

Mennesker ombord, imellem et Par lodrette Klippevægge paa begge Sider (thi ved saadanne Passager findes altid Porógerne), gyngende paa brusende, skummende, vrede Bølger, med en Fart, som overgaaer en Hestes hurtigste Løb, at skyde forbi de tilbageflyvende Sidegjenstande. Dog er der ingen Fare derved, saasnart der er Vand nok i Floden og ingen store Stene ligge i Fossen.

Den 6te Juni tidlig om Morgenen sendte jeg en af mine Kosakker til Bratskoi med Generalgouverneurens aabne Brev, og lod hente otte Mand til Hjælp; Lodsens, fra Padunskoi, en ærværdig, blid, Olding, med kridhvidt Haar, kom ligeledes og vi fortsatte vor Reise. Kl. 9 ¼ Formiddag passerede vi Pochmélie og en Time senere Piánoi, alt med de ovenfor beskrevne Høitideligheder. Fra Bratskoi var Egnen høist pittoresk; paa begge Sider af Floden vare de høie, næsten lodrette Fjelde bevoxede med vakker Gran paa Toppen, og selv hist og her paa Præcipicerne. Kl. 10 ¼ fik vi Øie paa **Buyk** (Oxen); da denne er farlig, formedelst to store Stene, imellem hvilke man skal gaae, saa vilde Lodsens undgaae den, ved at fare en Sidearm af Floden. Men da denne ei havde Vand nok, saa var Følgen, at vi Kl. 11 ¼ stode paa Grund. Vinden var stærk nordlig og Skibet vendte Bredsidens mod den heftige Strøm, som voldsomt trykkede det mod Grunden. Jeg indsaae ei, hvorledes vi skulde komme løs; thi imod Strømmens Magt ere Menneskekræfter ringe. Endelig kom en Fisker fra Nabolaget os til Hjælp, og gav det Raad, at sætte hele Mandskabet i Land paa en liden Øe med et Landtoug for at hale. Saaledes slap vi endelig løs Kl. 1, og kom efter nogen Tids Forløb i Nærheden af den 4de Poróg Padún (Faldet **par excellence**), hvor vi lagde Skibet ind under et høit Fjeld paa venstre Flodbred og hørte Faldets Brølen. Lodsens og Skipperen erklærede, at denne Poróg var farlig formedelst to store Stene, som kuns laae faa Favne fra hinanden, imellem hvilke man skulde gaae; man maatte oppebie stille Veir, for at see dem, og nu var Vinden contrair. Senere paa Eftermiddagen blev jeg utaalmodig over den lange Venten og skjendte paa Skipperen; men han svarede ganske laconisk, at om Veiret var meget bedre end nu, kunde han dog ei gaae. Paa denne Aarstid, hedte det, er Vandet i Padun lavt; i Juli er det saa høit, at Faldet ikke er farligt; da gaae alle Kjøbmandsbarker. For 4-5 Aar siden var en Prokastschik (Kjøbmands-Fuldmægtig) kommen her paa denne Aarstid med en Ladning af 400 Pud Meel, og da han havde ligget i otte Dage paa samme Sted, som vi, og ventet paa gunstigt Veir, befalede han, at man skulde gaae paa hans egen Resiko. Man gik, Barken stødte paa Grund, sønderlages lidt efter lidt, Melet gik forloren, men Mandskabet, bestaaende af 15 Mand, blev reddet. Dette slaaende Argument stoppede min Mund.

Søndagen den 7de Juni stod jeg op, styrket efter en god Søvn, og følte mig fulkommen vel; i de to foregaaende Dage havde jeg nemlig overanstrengt mig ved i min lille Kahyt at beregne de daglige magnetiske og astronomiske Observationer, og saavel derved, som ved for lidet Søvn sat mig i en nervøs Tilstand. Jeg beskæftigede mig hele Formiddagen med Observationer og Beregninger, og steg efter Maaltidet op paa Fjeldet, hvorunder Skibet laae. Her gik jeg langs Floden mod Nord en særdeles yndig Spadsertur i den lysegrønne Skov, som bestod af en Blanding af Birk, Gran og Cedertræer m.m. Fra den høie Flade saae man hen over det hvidtoppede brede Belte tvers over Floden, og hørte dets Brusens. Efter 3-4 Versts Gang kom jeg til et Sted, hvor Flodbredden dreier mod Vest og danner et Basin som en liden Indsøe med speilblank Overflade, i hvis Midte laae en

flad Ø. Paa en yndig Skraaslette, som hælder nedad mod den inderste Deel af Bugten, laae den muntre Landsbye Padunskoi, omgiven af forskjellige lysegrønne, venlige, nysudsprungne Løvtrægrupper. Øen var ligeledes belagt med et friskt lysegrønt Teppe, og prydet med de vakkreste Løvskovsgrupper, alt nysudsprunget og forfrisket af Gaarsdagens Regn, belyst af den klareste Eftermiddagssol, og overhvælvet af en aldeles skyfri, blaa Himmel. Undertiden afbrødes den dybe Stilhed af en spraglet Snog, som flygtede for mit Fjed, raslende igjennem det tørre Løv fra forrige Aar. Paa denne romantiske Spadseretur svævede min Phantasie fra min dybe Eensomhed, min store Fjernhed fra Fædreneland og dets Tungemaal, til Hjemmet og de Kjære, det indesluttede, fra hvilke enhver nyeste Efterretning kun skildrede Billeder af Tilstande, som allerede i et Fjeringaar vare forsvundne. Det var et af disse tragi-romantiske Øieblikke, hvori Naturens milde Skjønhed og rolige Storhed afrunder vor Traurighed, og smelter den til en behagelig Vemod, hvori man med Taarer i Øinene kunde udbryde: "Livet er dog skjønt!" Paa Tilbageveien tog jeg en smuk, mig ubekjendt blaaviolet klokkeformig Blomst, som Minde om denne Egn og min Forventning i Anledning af Nedfarten over Padun, og sendte den siden, som Vidne om denne Eftermiddagsvandring, i et Brev til mit Hjem.

Man brænder her Græsset af under Træerne ligesom hos os, for næste aar at faae et finere Græs. Hele Overfladen af Fjeldet under Muldjorden og Trærødderne var en Favn dybt bedækket med en fin rygende rødlig Sand, som indeholdt smaae Qvartskrystaller og Glimmer. Jeg havde en Anelse om, at den ogsaa indeholdt Guldstøv, da den fuldkommen lignede Sanden i Ural. Klippen har i flere Verst en lodret Væg udad imod Floden, med horizontale Lag af Sandsteen og andre bløde Materialier, maaskee Leer. Overalt var dette Flodleie visselig lærerigt for en Mineralog og Geognost; thi Flodbredderne indeholde i den uendelige Mængde smaae glatslebne Rullestene en Katalog over Baikal-Egnens store Mineralrigdom, melkehvide Agater, store som Struds-Æg, sribede Stene af alle Farver med forskjelligt farvede Aarer, Konglomerater af det forunderligste Udseende, saa at jeg paa denne Reise ofte gik lange Strækninger langs Flodbredden for at beskue denne brogede Mangfoldighed, men beklagede, at jeg ei forstod, hvad der var af videnskabeligt Værd.

Ved min Tilbagekomst til Skibet hed det; "Popov og de to Lodse troe nu, at vi kunne friste vor Lykke i Padun". Jeg gik nu ind i min Klaus, indpakkede alle mine Instrumenter i deres Kasser, tog en Pakke med noget over 6000 Rubler i Sidelommen, og stak en Kongsbergs Tællekniv til mig, for, om en Ulykke skulde hænde, at have et Redskab, hvormed jeg kunde hugge mig fast til en Planke; men blev kaldet fra denne Beskjæftigelse af Gustav, som berettede, at den gamle Lods ei vilde begynde sin Forretning, uden at **Barin** (Herren) først vilde velsigne ham (**blagoslovit**). Da hverken Gustav eller jeg vidste, hvordan dette skulde skee, greb jeg til at slaae et Kors med Haanden foran hans Pande, og dermed var han tilfreds. Folkene forlangte et Voxlys af G., som de vilde tænde foran **Obrasen**, (Helgenbilledet), men der var ei Tid til at finde det. Imidlertid havde vi allerede sat os i Bevægelse; den gamle hvidhaarede Lods stod paa sin Post yderst paa Forstavnen, holdende sig i et Toug med den venstre Haand, og mit sammensnoede Haandklæde, som signal, i den høire. Den Fisker, som den forrige Dag havde hjulpet os af Grund ved Buyk, krøb snart op paa Ruffet, for bedre at speide, snart gik han tilbage til Popov ved den bagerste lange Aare. Mandskabet holdt den sædvanlige

Bøn. Stille, med spændt Opmærksomhed og med Erindringen om Prokastschikkens Skjæbne paa samme Sted og Aarstid, nærme vi os Fossen; vi komme indenfor dens første hvidskummende Rand, og begynde at gynge og flyde stærkere Fart. I dette Øieblik stod Solen aldeles reen med den underste Halvdeel skjult af Fjeldranden, og Maanen, 5 Dage efter Nyet, noget høiere som en Segel. Efter faa Øieblikkets Forløb skurer Barken mod Stene i Grunden, og standser midt i den heftigste Bølgegang; almindelig Forskrækkelse; Vandet arbejder heftigt mod den store faststaaende Gjenstand; Popov raaber: "roe! roe stærkt!" Man begynder, Fossen hjælper til, vi glide lidt og - errr det skurer, vi staae igjen; glide atter noget og - staae igjen. Endelig slippe vi tredie Gang løs og skyde Fart. Kort efter kommer der Uenighed imellem den gamle Lods paa Forstavnen og Fiskeren paa Bagstavnen; midt i den stærkeste Fos vil den ene til høire, den andre til venstre. Denne Uenighed i det farligste Øieblik var beængstigende. Endelig løb den sidste frem til den første, og skreg heftigt til ham; i det han kom tilbage til mig, som stod med Schmerka ved Bagstavnen, pegede han med et glædestraalende Ansigt paa den første store, sorte Stenblok, som løb os forbi paa den høire Side; kort efter saae vi den anden paa venstre Side, begge temmeligt høit over Vandfladen eller rettere Bølgerne. Da vi vare forbi den sidste, steg den værdige Olding ned af Forstavnen; bleg havde han været, saa længe han stod der; nu blev han pludselig rød i Ansigtet. Han kom hen til mig, tørrede Sveden af Ansigtet og Taarer af Øinene med Signal-Haandklædet og gratulerede. **Sláva tebä Bogu!** lød det fra alle Kanter; almindelig Glæde. Jeg mærkede, at Schmerka i det farlige Øieblik zittrede i Knæerne; da jeg sagde ham dette, gjengjeldte han mig med den Bemærkning, at jeg havde været bleg. Jeg troer det gjerne; det var en stor, høitidelig Scene, gjort imposant ved de lange Forberedelser og dette Falds Rygte. Ingen Mand staaer ligegyldig i Faren; den spændte Opmærksomhed paa alle ydre Omstændigheder driver Blodet indad mod Hjertet. Alt hvad man kan forlange, er Fatning, i det afgjørende Øieblik at gribe det rette Middel til Redning. Da vi stode fast, forsvandt Gustav. Jeg søgte efter ham, og fandt ham under Ruffet, hvor han var krøbet ned, for at see efter, om der ei var Hul i Fartøiet. Midt i denne alsvorsfulde Scene maatte jeg dog lee; saa let slaarer man ei Hul paa en Skibsbund; vi havde ei stødt heftigt, blot skuret. Jeg skjænkede Brændeviin til alle Folkene, en Snaps Rum til Popov, Lodserne og Gustav, og et Glas Toddy til Jøden og mig. Jeg qvitterede begge Lodserne med 10 Rubler hver, og Folkene med 5 Rubler under eet til alles Tilfredshed.

Vi fore videre hele Natten; Kl. 5 om Morgenen den 8de Juni fandt jeg os liggende for Anker foran Porógen Dolgoi (den lange), som er 7 Verst lang. Vi ventede indtil Kl. 7 paa det Mandskab, som jeg ved den ene Kosak og ved Foreviisningen af Generalgouverneurens aabne Brev lod hente fra Landsbyen Dubinia; Kl. 7 ½ vare vi, efterat den sædvanlige Bøn var holdt, ved Begyndelsen af Fossen, og 20 Minutter senere korsede Lodsens sig og traadte ned fra sin Post paa Forstavnen til Tegn paa, at alt var forbi. Noget nedenfor Vandfaldet var i flere Verst Klipperne paa begge Sider aldeles lodrette, bestaaende af prismatiske, krystalformede Stene, mange med høie lange Spidster, fuldkommen dannede som Basalt. Veiret var skjønt og stille med klart Solskin. Imellem Kl. 12 og 1 ventede vi ved Ust-Bykoreva paa nye Roersfolk. Kl. henimod 4 Efterm. hentede vi atter en Lods og Roersfolk fra Landsbyen Tantakinska. De steile venstre Flodbredder bestode af parallelle næsten horizontale Lag af en rødbrun Sandsteen; naar man sønder slog den, var den indvendig hvid, og bliver kuns rød ved Luftens

Paavirkning. Vandet udhuler den paa sine Steder i prismatiske Støtter, som ofte nedfalde efter Regn. Vi saae flere nedfaldne Masser ved Flodbredden. Fiskerne ere derfor om Natten bange for at nærme sig Foden af Klippen. Her begynder Floden at dreie sig mod Øst. Uagtet Roersfolkene fra Tantakinska taledede Russisk, vare de i Dragt, Ansigtstræk og Bygning aldeles forskjellige fra de sædvanlige Russer. Gustav fandt Dragten lig de Finske Bønders. De have ei heller afskaaret Haar, som Russerne, havde en mindre kjødfuld, men fin og let Bygning, livlige Ansigtstræk, smukke, sædvanligt blaalige Øine. Den ene havde en Tyrkisk Kuglerifle med 4 Rifler i Løbet; de var fortil meget tykkere end bagtil, som Mundstykket paa en Kanon; langs hele Løbet var den indlagt med Sølvbogstaver, sandsynligviis Tyrkiske eller Arabiske. Paa to Steder vare der Guldringe indlagte tvers over Løbet. Laasen havde den Tyrkiske Construction. Flere af Bønderne af de foregaaende Besætninger vare komne ombord med Rifler. Kl. 6 ½ Efterm. var det høie Land paa venstre Side af Floden forsvundet; Landet var overalt lavt, kun lavere Bjergrygge viste sig i det Fjerne. Dagene vare overmaade varme, men Afterne kolde.

Vi fortsatte Reisen hele natten og gik Kl. 7 ½ Form. den 9de Juni over en Scheverá og Kl. 8 ½ over den lille Poróg **Buyk s'schelésnimi rógami** (Oxen med Jernhornerne), og kunde derfra allerede see den længste af alle Porógerne Schamanski Poróg, som er 10 Verst eller en Norsk Miil lang. Lidt forbi Buyk deler Floden sig i to Arme, som omslynge en isoleret Klippe, der har fuldkommen Lighed med et uhyre kjæmpemæssigt Skibsskrog, ovenpaa Dækket bevoxet med Fyrreskov; Siderne ere perpendikulære. Det kaldes derfor af Sibiriakerne **Korábl** (Skibet). Bag Skibet saaes et høiere Fjeld; paa dets Sider viste sig tre store Isflader. Da vi nærmede os Schamanski Poróg savnede jeg Gustav, og fandt ham under Skuret med en Flæskeskank fra Irkutzk i Haanden, styrkende sig til den forestaaende Fare. Saa vante vare vi blevne til Porógerne, at denne Hare tænkte paa **la bonne chère** (Levemaaden) ved Begyndelsen af den længste Poróg. Senere var han en Gang for Hedens Skyld krøben ned i Skibsbaaden, som ved et Toug var fastgjort til Agterenden af Skibet, og havde lagt sig til at sove, og foer saaledes sovende ned over en Scheverá, uden at vaagne. Omtrent Kl. 9 lød Kommando til Bøn; 10 Minuter senere var vi i Begyndelsen af Porógen, Kl. 9 ½ havde vi den største Hastighed og Kl. 9 43 Min. var Vandets Overflade næsten rolig. Vi havde altsaa tilbagelagt en Norsk Miil i 33 Minuter, d.e. i Gjennemsnit med en Hastighed av over 19 Fod i Secundet; men den største Hastighed var maaskee dobbelt saa stor. Midt i Fossen laae en lang flad Ø, overstyrtet paa Sydsiden med store Ismasser, som Fossen skyder derop i Isbrækningen. Nedfarten over denne Poróg var "blot til Lyst"; thi den var uden Fare. Fra det øverste Punkt saae vi foran os i ret Linie saa langt Øiet kunde naae, den 10 Verst lange Fos, en Skraabakke af hvidtskummende Bølger, indsluttet paa begge Sider af høie, sorte, lodrette Klippevægge, oventil en Stribe af den blaae Himmel, et Syn, som mindede om den første Udsigt fra Begyndelsen af Krogkleven; et **montagne russe** paa den vaade Vei. Det var en storartet Rutschbane, imod hvilken det Kjøbenhavnske Tivolis Bane er et Børneværk; Hastigheden saa stor som igjennem en Tunnel paa en jernbane. Det undrer mig, at de reiselystne Englændere ei endnu have udfundet denne Angara-Fart. Men da nu Schweiz saa længe er bereist, Montblanc besteget, Rjukand og Vøringsfos beskuet, og Lax saa ofte fisket i Leerfossen, saa vil vel snart den Tid komme, at en rig, englandstræt Britte finder Veien til Poógerne i Angara.

Jeg afskedigede Lodsens fra Tantakinska med 5 Rubler. Han havde en Maske af sort Hestehaarsdug til Beskyttelse mod Mygg, men som for Øieblikket blot bedækkede Issen. Det var den første af det Slags, jeg saae; siden lærte jeg alt for vel dens Nødvendighed at kjende. Kl. 4 ½ traf vi mange store Ismasser svømmende paa Floden. Jeg havde i flere Dage bemærket, at vort faste Skibsmandskab var stærkt belagt med Utøi, og Gustav opdagede, at dette udbredte sig fra en vis Alexei, som var iklædt en smudsig pjaltet Faareskinds Pels, fra hvilken Ulykken udbredede sig. For saavidt muligt at standse denne, købte jeg Peltsen af ham for en Rubel; den blev ofret til Flodguden, som i den ikke fandt noget velbehageligt Offer; thi vi saae den med en Blanding af Fornøielse og Væmmelse længe flyde paa Floden efter Skibet.

Den 10de Juni var jeg som sædvanlig oppe Kl. henimod 5; det var en kold regnfuld Morgen. En Time senere gik vi igjennem Porógen **Locei** (Elsdyret), Kl. 10 ¼ igjennem en Scheverá og ved Derévnaen [6] Uscham hentede vi om Middagen nye Roersfolk; Temperaturen i min Kahytte var omkring Middagen 19 ½ Grads Varme. Om Natten laae vi stille ved Landsbyen Júdorma paa venstre Flodbred, ved Udløbet af en liden Flod af samme Navn, og ved Grændsen af Tunguser-Districtet.

Den 11te Juni var jeg atter oppe før Kl. 5 for at bestemme Stedets Brede, Længde, den magnetiske Misvisning, Inclination og Intensitet. Imellem Kl. 1 og 2 Efterm. saae vi paa venstre Flodbred en frygtelig Skovbrand, hvoraf Røgen dannede en Sky lige til Zenith, som ganske skjulte Solen. Undertiden skinnede den igjennem, og kastede da et brandgult Skjær over Egnen; Bølgerne vare stærkt bronzefarvede. Den forrige Dag saae vi en lignende stor Skovbrand nær ved Floden paa den høire Flodbred. Mine astronomiske Iagttagelser, som jeg altid beregnede Dagen efter de vare udførte, viste, at Flodens Løb paa det Russiske Kart var meget urigtigt angivet.

Natten til den 12te Juni overnattede vi ved Seló Késchemy. Jeg gik Kl. 5 om Morgenen under en heftig Vind op paa Kirkegaarden for at anstille mine Observationer. Som jeg stod i dette Arbeide, med Sextanten og Tilbehør opstillet paa en Gravsteen, kom en Assessor, Titulairraid Gergorii Komlevsky, Byens eneste Embedsmand, som han sagde, for at gjøre mig sin ærbødige Opvartning. Jeg erklærede ham, at jeg lidet eller intet forstod at tale Russisk og fortsatte mine Observationer. Han blev staaende ærbødig og taus bag mig, med Huen i Haanden, og listede sig endelig bort. Da jeg var færdig, kom et Par velklædte Betjenter og bragte mit i 2-3 Repriser fra ham, et Fad Vafler, andre lette, vindige Kager, sød Fløde, nykjærnet Smør, et stort Stykke raa Osetrin (Stør, en delikat stor Flodfisk, af hvis Rogn Kaviaren tilberedes). Endelig lod han Gustav kalde, og overleverede ham en meget nyttig Foræring for os begge, som han sagde, vi snart vilde være ham taknemmelig for, nemlig to Myggemasker. Min har følgende Construction. Oventil en rund Skive af tynd Pap, udvendig betrukket med orangefarvet Chinesisk Silketøi. Til Randen af denne ere fastsyede tre Tectangler af sort Hestehaarsdug, af det Slags som man bruger til Sigter, men saa aaben, at man godt kan see igjennem dem. Sømmene, hvor de tre Bredder ere forenede, ere skjulte af orange Silkebaand. Den ligner en Hattepuld, som er saa vid, at den rummelig gaaer ned over Hovedet, og rækker ned til Halsen. For at hindre Myggene fra at komme ind under den, er der til den nederste Kant fastsyet en rynket Krave, ligesom et vidt Skjørt af blødt Silketøi af samme Farve, som

falder ud over Brystet, Skuldrene og Ryggen. Hestehaarsdugen er saa stiv, at den staaer ud fra Ansigtet. Den er kjølig og luftig. Man kan ei sove, ei leve her om Sommeren uden denne Maskine. Et Slags smaae hvide graadige Myg flyve ind i Mund og Næseboer, naar man aander, og Ansigt og Hænder, ja selv den med Klæder bedækkede deel af Legemet, opstikkes saaledes, at man faaer et Slags Hudfeber deraf. Selv Bønderne havde den allerede paa; men deres bestaaer blot af en Hestehaars-Flade foran Ansigtet; det øvrige er af hvidt Kattun; men dette er hedt og qualmt. De havde skudt Hestehaarsfladen op i Issen, og den hvide Kattun omringede Hovedet som en Turban. Komlevsky sagde Gustav, at han ei turde indbyde mig til sig, da han vidste, han ei kunde opvarte mig saaledes, som det sømmede en saa fornem Gjæst; men han bad mig ei forsmaa disse Stykker, som vi vilde finde nyttige. Jeg lovede ham til Gjengjæld efter Forlangende Stedets Længde og Brede, naar jeg havde beregnet Observationerne. Han blev meget roest af Bønderne, hvilket er et stort Særsyn med en af de lavere russiske Embedsmænd, der næsten alle ere Blodsuere. Kl. 12 ½ Middag, da vi skulde afsted, bleve vi overfaldne af en Orkan med en Tordenbyge og en umaadelig Regn, som rev Ragoscherne (Bastematterne) af Skuret over min Kahytte, saa Vandet flød ned i Strømme og gjennemblødede alle mine Bøger og Papirer. Vi bleve derfor liggende her en Deel af Eftermiddagen, gik videre henimod Kl. 8, kom en halv Time senere igjennem en Scheverá og havde efter Kl. 9 atter en Reprise af Torden og Regn.

Den 13de Juni Kl. 6 ½ Form. gik vi med Regn igjennem en Scheverá og en Time senere igjennem Porógen Anslinsky, kom derpaa under et Fjeld paa høire Bred, som nedenunder havde et Fodstykke af horizontale Lag af forskjellige Farver, ovenover vertikalt staaende Masser af en anden Art, maaskee den sædvanlige Sandsteen. Kl. 10 kom vi i en Poróg, der vedvarede til henimod Middag, dog senere mere som Scherá. Paa dette Stykke saa man de vakkreste, med lysegrøn, nyudsprungne, og af Gaarsdagens Regn forfrisket Løvskov bedækkede Fjelde og Skraaninger. Ved Middag gik vi forbi Kirkelandsbyen Kova, og passerede Kl. 4 og 6 fem forskjellige Scheverà'er; fremdeles Kl. 8 en Scheverá og Kl. 9 en Poróg. Her maa altsaa Terrainet sænke sig stærkere henimod Floden Jenisei.

Søndagen den 14de Juni, som var Russernes Pinsedag, fore vi Kl. 9 ½ Form. tæt under et overhængende Fjeld paa høire Flodbred af gulhvid Steen, hvoraf Gustav bragte en Prøve. Han sagde, at Fjeldet var saa sprukket og skjørt, at han kunde plukke Stykker deraf. I Forbindelse hermed stod en paafølgende Sandbakke, hvorpaa laae en Landsbye Tschádobetz med en smuk Kirke. De høiere Fjelde trak sig nu mere tilbage i Baggrunden. Kl. 11 drev vi i Land nedenfor Tschádobetz paa høire Flodbred. Kosakken Menin laante en, Due tilhørende, dobbeltløbet Flint af Tula Fabrik, for at skyde en Folk Vildænder, som laa tæt ved Landet, og krøb paa Maven langs Flodbreden henimod dem. En af de fremmede Roersbønder krøb efter ham og fik Bøssen for at skyde. Jeg hører et Skud og seer Bonden springe op og gebærde sig jammerlig, skrigende: **ei Brat! ei Brat!** (ei Broder). Løbet var sprunget og havde spaltet hans venstre Haand. Jeg maatte løbe til mit Reiseapothek, som Døderlein saa hensigtsmæssig havde indrettet og udrustet mig med, og gjorde for første og sidste Gang Brug af hans blodstillende Fluidum. Haanden blev forbundet med en deri dyppet Klub og Blodet derved snart stillet. Da jeg yttrede min Fornøielse over dette Fluidums hurtige Virkning, sagde Gustav, at det vel snarere var Koldún, der havde stillet Blodet ved at læse over Haanden. Om dette var Alvor eller

Ironi, skal jeg ikke sige; men vist er det, at han fremsagde det med det alvorligste Ansigt. Formodentlig har Kosakken, som krøb paa Hænder og Fødder, og holdt Bøssen i Haanden paa Midten af Løbet, saaledes at han trykkede Kolben og Løbets Munding mod Jorden, ved Trykket bøiet det fine Løb, saa det har faaet en Revne paa det Sted, hvor Bonden under Skudet anbragte sin venstre Haand.

Kl. 5 $\frac{3}{4}$ Efterm. gjorde vi os færdige til Afreise. I det samme kom en Deputation fra Tschádobetz, som den Gang laae et Par Verst (3000 Skridt) østenfor os; en Rad af Bønder, 6 til 7 Personer med en Kone i Spidsen, hver bærende sin Foræring; een et fad fuldt med friske Æg, den næste et Fad med flekkede friske Gjedder, den næste et fladt Fad af Næver med store Stykker Osetrin; en med et Fad sød Fløde, en med 3 store friske Brød o.s.v. De hilsede fra Landsbyen og bad mig ikke forsmaa. Jeg fik dem ombord, takkede dem, og skjænkede dem Brændeviin. Før end hver Person satte Glasset til Munden, korsede han sig, og bad Gud om en lykkelig Reise for mig. Jeg bød dem derpaa 5 Rubler som Drikkepenge, men de raabte eenstemmig: “**Niet Bátuschka!** (nei lille Faer!) vi tage ikke Penge; det er Landsbyen en Ære, at en Mand som De, vil modtage en lille Foræring af os!” En Hoben vakkre Smaadrenge opsmøgede deres rene kridhvide Lærreds Søndagsbuxer over de hvide runde Laar, og vadede ud i Vandet til Skrævet, for at sætte deres smaa Skuldre under Fartøiets Side, og hjælpe til at trykke det af grunden. De stode endnu længe og saae efter os, og jeg svingede Hatten til Afsked med dem. - Om Aftenen blev atter Sidevinden saa heftig, at Skipperen saae sig nødt til at lægge ind til en anden Derevna, hvor strax to Koner vadede ud i Vandet til Hofterne, for at sætte et Par Bukke, paa hvilke lagdes Brædder, for at danne en Bro til Landstigning. Ogsaa her kom en gammel Kone med nogle Børn i sit Følge, for at bringe Fisk og Æg. Hun vilde ei aflevere sine Gaver, uden til **Barin** (Herren) selv. Jeg maatte altsaa hen i Aabningen paa Ruffet, for at modtage dem af hendes egen Haand. Hun blev beværtet med en Snaps, og hele Følget med Kompevskeys Vafler. Jeg gik i Land og badede mig i Floden, nogle 1000 Skridt fra Landsbyen; paa Tilbageveien kom samme Kone med sin gamle Mand bærende nye Foræringer, og raabte til mig, for at standse mig; men jeg gik videre, for ei at komme i Forlegenhed ved en Samtale, som jeg uden Gustavs hjælp, ei paa anstændig Maade kunde udføre. I Barken indhentede de mig med et Fad sød Fløde og et friskt, stort rundt Huusbagerbrød. Jed lod den vakkre gamle Mand ved G. spørge, om han drak Brændeviin; Han trak paa Skuldrene og svarede med et comiskt Smil: “**Ja gréschni!**” (Jeg er en Synder) og fik sin Snaps.

Jeg kom først til Ro henimod Midnat, og var neppe faldet i Søvn, da jeg Kl. 2 den 15de Juni vækkedes af Mandskabets Anstrængelser for at faae Barken af Grunden, og da dette varede meget længe, stod jeg op Kl. 3, og følte mig meget mat. Senere fik jeg et Par Timers styrkende Søvn, indtil jeg vækkedes Kl. henimod 9 af Tilberedelserne til at fare ned over en Poróg under en af de sædvanlige lodrette Klippevægge paa venstre Bred. Her laae endnu meget store uoptøede Snemasser lige ned til Flodbredden, i Fjeldkløfter og paa Flader, som vendte mod Nord, og vare beskyttede mod Solen dels af Træer, dels af Klippens egne Ujevnheder. Kl. 10 gik vi forbi Derevnaen Botaivena paa venstre Bred, som havde en smuk Beliggenhed paa en Flade ved Foden af et høit skovbedækket Fjeld. Vor Simeon opdagede, skjønt i temmelig Afstand, en ebraisk Broder [7] paa Strandbredden. Paa flere Steder saae vi den Dag Skovbrand. Om Eftermiddagen Kl. 5

roede jeg en Tour med Skibsbaaden og landede paa den høire Flodbred, og opsamlede en Mængde af smukke Rullestene, som bedække den, hvoriblandt Serdalik og flere, og traf en Baad med Tunguser, som skulde aflevere deres Jasák, d.e. deres aarlige Tribut af Pelsvarer. Kl. 9 ½ gik vi forbi Landsbyen Vogutschansk, som havde en smuk hvid Steenkirke.

Den 16de Juni havde vi roet hele Natten, og da jeg efter en god Søvn kom op Kl. 7, fortalte Gustav, at vor Simeon havde med Forskrækkelse beklaget sig over, at nu kan han ei mere skjære Brød med Bøndernes (Mandskabets) Kniv; “denn jetzt erschlagen die Buren die Läuse auf das Messer!” (thi nu dræbe Bønderne Luus paa Kniven). Jøderne ere overmaade nøieseende med deres Redskaber. Han havde en Kniv til Brød, en anden til Ost, en tredie til urenere Ting, som ei ere spiselige. De maae kun koge i Leerkaar, og man maa ei optage noget deraf med Kniv eller Gaffel, eller noget Slags Metal. En Dag beklagede han sig for mig over, at “de dumme Kosakker havde taget hans Leerskaal og kogt Æg i den, og derpaa optaget Æggene med en Tinskee, hvorved Skaalen er bleven **tref** (ureen) saa han maatte kaste den i Floden”. Jeg spurgte ham, hvorledes de vel ellers skulde faa Æggene ud? – ”Ih! De kunde tage dem med Hænderne”. - Men det kogende Vand er ikke behageligt, endog for en Kosak-Næve. - “De kunde hælde Vandet af, og derpaa rulle Æggene ud”. Gustav havde kjøbt en ny Leerskaal, hvori han kogte Æg til mig; S. bad om Tilladelse, at koge i den bagefter; han stod da hele Tiden over G. for at paasee, at Skaalen ei blev vanhelliget for ham. Jeg bød ham i Begyndelsen af Reisen The, naar jeg selv havde drukket, men han gjorde mange Undskyldninger, og bad endelig ydmyg om han maatte skjænke i sin egen Kop. Da jeg oftere bemærkede hans Forlegenhed, naar jeg bød ham et eller andet, og han stred imellem Høflighed og Hunger paa den ene Side, og sine Religionsbegreber paa den anden, saa ophørte jeg dermed. Om et Glas Øl og et Glas Rum bad han dog en sjelden Gang, naar hans Mave var alt formeget i Uorden. Jeg frygtede tilsidst, at han skulde sulte ihjel for os, da alt var “**tref**” og ingenting “**koscher**” (reent). Han sagde engang til Gustav: “Der Hr. Professor sagt, ich werde verhungern, und frogt mich, ob ich nit essen will; ach woss soll ein Jude wohl essen?” (Hr. Professoren siger, jeg vil dø af Hunger, og spørger mig, om jeg ikke vil spise; ak! hvad skal vel en Jøde spise?)

Gustav havde i en Uges Tid opmuntret hele Skibsmandskabet ved at danne en Læsecirkel. Jeg havde medbragt en russisk Oversættelse af Walter Scots Ivanhoe, hvilken jeg ved Hjælp af en russisk Ordbog i Tomsk havde gjennemarbejdet, som Sprogøvelse. Jeg fandt G. daglig siddende i Aabningen paa Ruffet, som gik ned til mit Lukaf, med Bogen i Haanden og en Halvcirkel af andægtige Tilhørere omkring sig, som sad paa Dækket med korslagte Been, Simeon, begge Kosakker og saa mange af Mandskabet, som kunde undværes fra Aarerne. De skoggerløe alle jevnlig, og gjorde deres Bemærkninger. De var nu komne til 4de Deel, og Gustav læste hele Formiddagen. Simeon gav en ynkelig Lyd fra sig under Fortællingen om Rebekkas Trængsler, men hans Ansigt fortrak sig til et Glædessmil ved Skildringen af hendes Skjønhed, Standhaftighed og ædle Charakter; ligeledes ved Scenen imellem Ivanhoe og Isaak af York, der forskaffer ham Hest og Rustning, og han udbrød begejstret! “Ja! Isaak ist ein guter Mann!” (Ja! Isak er en god Mand). Da man drillede ham over, at Isaak ei kunde overvinde sig til at skjænke Gurt de 10 sidste Zechiner, som alle een for een langsomt drattede ned i Pungen, saasom de vare

altfor fuldrandede til at bortskjænkes, sagde han; "hum ja, der Jude liebt zwar Geld; aber Geld ist doch nicht die ganze Welt!" (ja, Jøden elsker vel Penge; men Penge er dog ikke hele Verden). Sir Walter Scott levede endnu den Gang, og det vilde vist fornøiet ham, om han havde hørt, at han paa en Flod i Tunguserlandet havde en saa andægtig Kreds af Læsere, bestaaende af en Jøde, to Kosakker, en Flok Sibirske Bønder, og en Esthnisk Livegen.

Om Eftermiddagen Kl. 3 ½ gik vi forbi Udløbet af Floden Kámen, som kommer fra Nord og paa hvis høie, som en Fæstningsmuur dannede, Bred ligger Derevnaen Kámen (Stenen). Om Aftenen mellem Kl. 9 og 10 observerede jeg ved Derevna Potaskoiskaja, og gik derpaa videre.

17de Juni vare vi henimod Middag ved Rýbinskoje Seló, som har en smuk hvid Steenkirke med blanke Jernblik-Kupler, staaende paa den høie Flodbred. Kl. 2 overfaldtes vi af en Tordenbyge med Storm og Hagel, saa store som Nødder; alle vare i den ene Ende spidse og koniske og meget haarde, den ene halve Deel gjennemsigtig, den ande hvid, som om den havde en Kjerne af Sne. En Lynstraale slog øiensynlig fra nedenu opad. Under de heftigste Tordenskrald og Lynslag korsede Mandskabet sig, vendt sig mod Obrasen og mumlede Bønner. Men da den haardeste Dyst var over, og der efter en Pause hørtes et fjernt Tordenskrald bag os, vendte en af dem sig om, og udsagede med en foragtelig Mine det haanligste Udtryk, som en Russer kan sige sin Uven. Russeren har nemlig tre Stigende Smædeudtryk, hvormed de i Skjændsmaal opvarte hinanden. Det første er Durák (Tosse, Torsk); det andet Sukkin-Syn (Tæve-Søn, **son of a bitch**); det tredie indeholder en saa Hæslig Betydning eller Anmodning, som vel neppe noget andet Folk har udtænkt, eller kan nævnes for høviske Øren, uagtet man sjelden kan gaae igjennem nogen Gade i Petersburg eller Moscwa, uden at høre det af den simple Mand udtale, endog i Damers Nærhed. Med dette opvartede han den truende Tordengud, "men paa en lang Distant, fra Posten hans".

Kl. 5 ¼ begyndte atter en rasende Storm. Vi lagde os ind under en høi Klippe paa venstre Flodbred, omtrent 24 Verst fra Rýbinskoi og 1 Verst fra Udløbet af Floden Bjélaja, som laae foran os. Stormen vedvarede hele Aftenen og den paafølgende Nat. Den næste Formiddag, da Vandet endnu var uroligt, steg jeg Kl. 10 op paa Fjeldet og udførte mine Observationer. Kl. 3 Efterm. forlode vi endelig dette Sted, gik en Time senere igjennem en Scheverá og vare Kl. 5 ½ Efterm. ved Udløbet af Floden Taseiéva. Den 19de Juni Kl. 7 ½ Form. kom vi ind i Floden Jenisei, hvis Vand har en graa-agtig Farve, som i en lang Strækning kan adskilles fra det klare Vand fra Verchne-Tunguska, da disse forskjelligartede Vandmasser først efter et Løb af flere Verst fuldkommen blande sig med hinande. Kl. 2 gik vi forbi en smuk Kirke paa venstre Flodbred, 8 Verst fra Jeniseisk, hvor vi ankom imellem Kl. 4 og 5 Eftermiddag.

XX.

Mit Skudsmaal af Schmerka. - Den forviste Capitain Puschin. - Kosakkerne afskediges. - Besøg af tvende Nonner. - Afskedsgilde hos Byfogden. - Den 90aarige Major. - Levemaaden ombord.

Jeg blev her ført til et meget smukt Logie i Kéderovaja Úlitza (Ceder-Gaden) af to Kvartals-Officierer (Tschástni Pristavi), hvoraf den ene modtog mig ombord i Barken. Begge gjorde mig daglig Opvartning, for at spørge, om jeg trængte til Noget. Den følgende Formiddag aflagde jeg Visit hos Byfogden, fik om Eftermiddagen et Besøg af Stadslægen Alexei Ivanov Sadikov, og gik om Aftenen en smuk Spadsertur langse Jeniseis Bredder.

Søndagen den 21de besøgte min brave Schmerka eller Simeon mig og drak en Kop The og røgede en Pibe Tobak hos mig. Han overleverede mig en Klage over Byfogden i Krasnojarsk, som han bad mig at tilstille Gensdarme-Obersten Maslov, der af Keiseren var udsent for, som Inquisitor, eller General-Fiskal over hele Sibirien, at gennemsee alle lavere og højere Embedsmændes, lige til Generalgouverneurenes, Protokoller, og modtage Klager fra Almuen; en Mand, for hvis Navn alle Embedsmænds Knæe zittrede, og som vi havde truffet i Irkutzk, og senere paa 4 forskjellige Steder stødte paa. S. takkede mig for min Opførsel imod ham, og sagde, at det var en stor Lykke for ham, at han havde reist med mig og tilføiede: "Hätte ich niet mit dem Hrn Professor gereist, so hätten die Vuren mich sehr schlecht behandelt; jetzt dürfen sie niet, do sie sohen, dass der Hr. Professor freindlich gegen mich wor. Die hiesigen Juden hoben mich gefrogt, "wie hat der Hr. Pr. Dich behandelt?" Ich habe geantwortet: "er hot mich behandelt wie ein Voter; er hot mir Essen und Trinken gegeben, wenn ich niet mehr hätte. Ich hobe jetzt an mine Frö geschrieben, und erzählt, wie gut der Hr. Pr. gegen mich gewesen ist. Ich hobe dem lebendigen Gott für Hrn. Pr. gebeten jeden Morgen und jeden Obend, dass er sine Reise glücklich enden möge, und sine Frö und Kinder gesund finde möge im Voterlande" o.s.v. (Havde jeg ikke reist med Hr. Professoren, saa havde Bønderne (Skibsfolkene) behandlet mig meget slet; nu torde de ikke, da de saae at Hr. Prof. var venlig mod mig. De herværende Jøder have spurgt mig: hvorledes har Prof. behandlet Dig? Jeg har svaret: han har behandlet mig som en Fader; han har givet mig Mad og Drikke, naar jeg ikke havde noget. Jeg har nu skrevet til min Kone, og fortalt, hvor god Prof. har været mot mig. Jeg har bedet den levende Gud hver Morgen og hver Aften, at han lykkelig maa ende sin reise, og finde sin Kone og sine Børn friske i sit Fædreland). I den Uge jeg opholdt mig i Jeniseisk for at gjøre Forberedelser til min Reise paa Jenisei til Turuchansk under Polarcirkelen, udføre de videnskabelige Iagttagelser og skrive en Mængde Breve til Øst og Vest, kom han flere Gange og bragte mig, snart et Stykke udmærket Faarekjød, snart friskt Smør til min lille Huusholdning; kort, han søgte paa alle mulige Maader at udtrykke sin Taknemmelighed; og da han paa sin Viis var en lærd Mand, saa var han det eneste Menneske paa Barken, som jeg med Fornøielse kunde tale med. Hans lille Kone besøgte jeg siden i Krasnojarsk, og gav hende 5 Rubler til Hjælp til hendes Mand kom tilbage. Hun talede et endnu slettere Tydsk end S. Hendes Breve til Manden vare skrevne med Arabiske Bogstaver; men i hvilket Sprog de vare affattede, veed jeg ikke. Af den derværende Præsident Ivan Ivanovitsch Galkin fik jeg Løfte om, at han vilde tage dette hæderlige Par under sin Beskyttelse.

Noget efter Middagen den 22de Juni fik jeg et Besøg af en Adelsmand Puschin, forhenværende Capitain i General-Staben, som tilligemed 2 andre Officierer, der havde været indviklede i den ulykkelige Opstand, var forviist til Turuchansk, men som, da han i denne Polar-Ørken, ved at gruble over sin Ulykke, var blevet sindsforvirret, var bleven

indsat i et Kloster i Jeniseisk. Hans Gang var endnu rask og fuld af adelig Holdning, Ansigtet nobelt, prydet med en Ørnenæse, Øinene indfaldne og omgivne af grønne Ringe; hans Dragt var jammerlig og ei fri for Utøi. Han tiltaledede mig med Færdighed paa Fransk, og spurgte mig, om jeg havde Adgang til Keiseren. I saa Tilfælde bad han mig, paa Tilbageveien at forklare Denne, at han var miskjendt. Man havde forviist ham, fordi han havde erklæret, at han for sin Samvittigheds Skyld ei kunde angive sin Broder, som om han ikke vilde gjøre det, hvilket han erklærede at være en Grovhed og Opsætsighed imod Hans Majestæt. Han tilføiede, at han havde vigtige Meddelelser at gjøre Keiseren i Anledning af den daværende Tyrkekrig. Jeg søgte forgjæves at forklare ham, at jeg maaskee ikke fik Audients hos Keiseren, og om dette skeede, saa kunde det ei sømme sig, at jeg som Fremmed indlod mig med ham om saadanne Sager. Da han var gaaet, og jeg kort efter gik ud paa Gangen, fandt jeg ham staaende der, med den ene Fod paa en Skammel, og Gustav paa Knæ foran ham. Hans Buxer var nemlig oprevne fra den nederste Kant og lige op til Knæet, og G. havde bedet ham om Tilladelse, at sye dem sammen. Da G. kom ind, og jeg roste ham for hans Godmodighed, sagde han: "Jeg veed ikke hvordan det er med mig, Hr. Prof., naar jeg seer en saadan Mand, som forhen var klædt som en Dukke, og dertil en stor Mand, og nu er saa ulykkelig, og slettere klædt end den fattigste Bonde, saa gaar det mig saa underligt om Hjertet".

Ved Generalgouverneurens Forsorg var en **Lodka** (et mindre Flodskib) bestilt for mig hos en Mestschanin Schádrin, der var Skibsbygger og tillige Skibsfører imellem Jeniseisk og Turuchansk, og som for 300 Rubler havde paataget sig at føre mig derhen og tilbage. Den var netop bleven færdig, og laae ny og blank paa Floden. Jeg gik om Eftermiddagen med Gustav hen for at bese den, og saae Puschin gaae med stærke Skridt ind af Porten til Klosteret. Paa Tilbageveien saae G. ham igjennem den aabne Kjøkkendør med Huen under Armen, bærende sin lille Thekjedel paa en Kjøp i den anden Haand. Han sagde, om jeg forstod ham ret, at han var i Familie med Digteren Puschkin, men dette maa være en Misforstaaelse.

Den 23de afskedigede jeg mine Kosakker fra Irkutzk, som istedetfor at holde Vagt ved min Kahytte, hver Gang jeg var i Land for at observere, selv var gaaet derind og havde bestjaalet mig, med 20 Rubler og en skarp Tale, og skrev siden en Klage over dem til Muravieff, som blev meget forbittret derover paa Nationalærens Vegne, og lovede at afstraffe dem tilbørligt. Kl. 1 fik jeg Besøg af Byfogden og Stabslægen, af hvilke den første yttrede Frygt for, at Puschin havde beklaget sig over ham, og derfor indbød mig til Middag næste Dag. Kort efter deres Bortgang indtraadte to Nonner i sort Dragt, af hvilke den ene bar et stort Tinfad, bedækket med et hvidt Klæde med Fryndser om, og korsede sig for **Obrasen**. Da denne Ceremonie var tilende, tog den eleganteste til Orde, og hilsende fra **Jgumena** (Abbedissen), og bad mig ei forsmaa dette Fad med nydelige smaae Kringler. Jeg søgte, saa godt jeg formaaede, at udtrykke min Taknemmelighed og Ærbødighed for Abbedissen og Klosterets Nonner. Ved Middags- maaltidet den næste Dag hos Byfogden var Samtalen en forunderlig Blanding af slet Russisk og slet Latin, da Stabslægen og jeg undertiden maatte tage Tilflugt til det sidste Sprog, naar jeg ikke forstod deres Russiske Tale, eller ei kunde udtrykke mig i dette Sprog.

Den 26de Juni indfandt Byfogden og Stabslægen sig hos mig, og den første indbød mig til, før min Afreise at drikke The hos ham om Eftermiddagen. Ved dette Afskedsgilde var tilstede en 90aarig Major, som havde tjent under Keiserinde Elisabeth, iført sin Uniform fra den Tid; en lysegrøn, fortil rundskaaren Kjole med brede Skjød, store blanke Knapper og uden Krave. Istedetfor Krave var det bag i Nakken faststukket en to Finger bred, kirsebærrød Klædesstrimmel, hvis begge Ender hang ned ad Ryggen. Hertil hørte en hvid Klædes Vest, kirsebærrøde Knæbuxer, hvide Bomuldsstrømper og korte Halvstøvler. Han var en munter rørig Mand, som gik rask paa sin Fod, spøgede og loe og drak sin Viin med Behag. Vi bleve nemlig beværtede med Punsch og Champagne. "Frankrig frembringer Vinene", siger man her, "Russerne drikke dem". Efterat jeg havde deponeret en forsegle Pakke med 6300 Rubler hos Byfogden, fulgte denne og Stabslægen mig Kl. henimod 8 Efterm. ombord til min Lodka, og min Skipper Schádrin salutede dem til Afsked med endeel Æresskud.

"Uden Øl og Mad er helten ingen Ting" siger Wessel. For det Tilfælde, at nogen skulde opkaste det prosaiske Spørgsmaal, hvorledes disse Nødvendigheder kunde forskaffes paa en Barke med Sibiriske Bønder, midt i Tunguser Landet, vil jeg give følgende Oplysninger. Jo længer vi kom ind i Sibirien, desto mere bleve vi kjede af, i hele Maaneder at leve af et Stykke salt Oxetunge og en Skive tørt Brød. Vor Norske Betjent, Anders Nielsen, nu Universitetets hæderlige Portner, lod sig under Dues Veiledning, overtale til at indøve sig i nogle af Kogekunstens simpleste Problemer. Gustav R. foragtede i lang Tid denne Forretning, som under sin Værdighed i Egenskab af Tolk. Efterat Nielsen var reist med Due til Jarkutzk, og jeg blev alene med G., bekvemmede denne sig omsider til at overtage dette Hverv, og da han var nem til alle Ting, blev han snart en flink Kok. Paa Flodreisen fouragerede han jevnlig i Landsbyerne, og indkjøbte snart et Par Haner, snart en Hare, Ryper, Hjerper, Aarhøns, en Snees Æg. Fra Irkutzk havde vi medbragt Riis, Sukker, endeel Glas med Sibiriske syltede Bær. Han kunde lave en god Hønsesuppe, eller Menagesuppe, stege en Fugl, lave Ragout, koge Fisk, hvormed Landsbyerne godvillig forsynede os. Jeg levede saaledes bedre her, end hos min Vert i Irkutzk.

Tillegg i Hjemmet og Vandringen – årbog – 1847 – s. 122-204, der deler av Sibirreisen ble publisert første gang med tittelen: "Ophold i Irkutzk, og Reise til Jeniseisk paa Floderne Angara og Werchne-Tunguska i 1829".

(I samme årbok mangler de to avsnittene om den blinde Hollman, s. 235-37).

Jeg har i Begyndelsen af denne Skisse gjort Læseren bekjendt med den Muravieffske Families Tilstand i 1829, og jeg kan ikke nedlægge Pennen, uden at tilføie med faa Ord, hvad jeg veed om dens senere Skjæbne. Efter min Afreise fra Irkutzk corresponderede jeg jevnlig med M. og hans Frue. Det sidste Brev fra begge modtog jeg i Omsk i October 1829. M. skrev iblandt andet: **J'ai recu enfin une lettre de Vous Monsieur, un peu plus gaie, que toutes celles, que Vous m'avéz écrites jusqu'à présent. Puissiez Vous conserver cette bonne humeur tousjours; mails malgré le voeu, que je fasse pour une**

telle disposition, je doute de l'accomplissement de mon désir sincère. L'éloignement, dans lequel Vous Vous trouvez de votre famille, mettra toujours un obstacle à votre tranquillité, et Vous ne pouvez être joyeux, qu'étant de retour dans vos foyers etc. etc. Efter Tilbagekomsten fra Turuchansk var jeg nemlig, deels af Reisens Besværligheder og Anstrængelser, deels af den russiske Diæt, og af andre Ubehageligheder bleven saa sygelig og hypochonder, at jeg opgav al den vidtløftige Correspondance, jeg hidindtil havde vedligeholdt, deels med nyere Venner i det russiske Rige, deels med ældre Bekjendte paa andre Kanter af Europa, og derved tabte Sporet af denne Familie, som levede i det Haab, snart at kunne vende tilbage til det europæiske Rusland. Alle de Forsøg, jeg senere gjorde paa at udforske M.'s Opholdssted, vare forgjeves; indtil endelig vort Kadetskib i Aaret 1838 vendte tilbage fra Archangelsk. Tre af Officiererne kom, den ene efter den anden, til Observatoriet, og hilste mig fra Civil-Gouverneuren i Archangelsk, Muravieff, som havde spurgt dem, om de kjendte Prof. H. i Christiania; og da de besvarede dette bekræftende, erklærede, at det var hans bedste Ven, og modtog dem med den største Artighed. Hans Kone var død paa Tilbagereisen nær Moskva. I Rusland føres den Afdøde i en aaben Kiste ind i Kirken, hvor der holdes en Messe over ham, og derpaa hans nærmeste Paarørende kysse ham til Afsked, hvorpaa Kisten lukkes. Vore Officierer fortalte, at Poperne havde forment M. at komme ind i Kirken for at overvære Messen og tage den sidste Afsked med sin Kone; hvilken Omstændighed jeg finder næsten utrolig. Jeg kan på Frue M. anvende den samme Dom, som Jouy, i det Værk hun laante mig til Underholdning paa Flodreisen (**l'ermite de la Chaussée d'Antin**), yttre om en ung elskværdig Pariserinde, der for tidlig døde fra en Cirkel, i hvilken hun var det belivende Princip, og ligesaa elsket som savnet: **elle avait la tête d'un homme, le corps d'une femme et le coeur d'un ange.**

1. En Saschén er nøiagtig 7 Engelske Fod
2. Denne Baikalske Admiral inbød os en Middag til sig, og under Maaltidet reiste han sig, tog sit Glas, bukkede for mig og Lieut. Due, og raabte: "Deres Sunthet!" Vi bleve høilig forundrede over at høre et Par Norske Ord af en Baikalsk Admiral, og fik følgende Oplysning. Han havde nogle Aar tilforn gjort Tjeneste paa et Russisk Skib, som skulde foretage en videnskabelig Jordomseiling; men dette kom paa Udreisen under stærkt Havarie ind til Arendal, hvor Skibet blev opholdt over en Maaned, og hvor Officiererne daglig bleve indbudne til Gilder hos de velhavende Kjøbmænd. Han havde her bemærket, at Gjesterne ved Bordet jevnlig nikkede til hinanden med Glas i Haand, og raabte: "Deres Sundhed". Skibet vendte derpaa, om jeg erindrer ret, tilbage til Petersburg med uforrettet Sag.
3. Chineserne kaldes af Russerne Chitaiski, skal betyde Slaver; de kalde sig selv Nikanetz.
4. Han vilde anlagt Skoler til deres bedre Underviisning, men dette blev ham forbudet fra højere Steder
5. Søndenfor Baikal.
6. Derévna kaldes en Landsby uden Kirke; Seló en Landsby med Kirke. Saaledes Zarskoi-Seló, den "keiserlige Kirkelandsby"

7. Jøderne i Rusland lide ei at kaldes **Schid** (Jøde), og svare ei, naar de tiltales med dette Navn. Men raaber man **Jevru!** (Hebræer), saa svarer han høflig: "**Tschto ty chotsches?** (hvad vil Du, hvad behager?)